Sammansatta utrikes- och försvarsutskottets betänkande 1998/99:UFöU1

Sveriges säkerhetspolitik

1998/99
UFöU1

1. Sammanfattning

I detta betänkande behandlas de delar av regeringens proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar som rör Sveriges säkerhetspolitik, inriktningen på främst Försvarsmaktens internationella insatser samt internationellt samarbete och export på krigsmaterielområdet. I motsvarande delar behandlas de motioner som har väckts med anledning av propositionen samt vissa motioner i säkerhetspolitiska frågor från den allmänna motionstiden 1998/99.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag till säkerhetspolitikens mål med anledning av den säkerhetspolitiska kontrollstationen.

Sveriges säkerhetspolitik syftar ytterst till att bevara vårt lands fred och självständighet. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en handlingsfrihet att, såsom enskild nation och i samverkan, kunna utveckla vårt samhälle.

Vår säkerhetspolitik har såväl en nationell som en internationell dimension.

Nationellt skall vi kunna möta militära hot som direkt berör Sverige. Vi skall också kunna förebygga och kunna hantera situationer som utan att direkt hota Sveriges fred och självständighet ändå skulle kunna innebära snabba och allvarliga försämringar av samhällets normala funktioner.

Om det säkerhetspolitiska läget försämras, skall vår säkerhetspolitik bidra till att spänningen i omvärlden och särskilt i vårt närområde begränsas. Vi skall kunna försvara vårt territorium mot kränkningar och angreppshandlingar var de än sker och vi skall kunna agera för att tillvarata svenska intressen. Vi skall kunna motstå hot och påtryckningar och möta insatser som riktas mot funktioner och värden i det svenska samhället och som syftar till att påverka vårt agerande och samhällets funktion.

Vi skall också söka förebygga att vårt samhälle utsätts för svåra påfrestningar i fred genom den robusthet och förmåga till omställning som byggs in i det fredstida samhället. Det skall därutöver finnas en beredskap att hantera de påfrestningar som likväl kan uppstå.

Sveriges militära alliansfrihet syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde består. Den förutsätter att vi har en betryggande försvarsförmåga.

Den militära alliansfriheten sätter, bortsett från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inga hinder för ett svenskt allsidigt och aktivt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete. Detta gäller även inom det militära området.

Internationellt skall vi i samverkan med andra stater aktivt verka för fred och ökad säkerhet i omvärlden och därmed också för oss själva.

Sverige skall stödja FN:s globala insatser för fred och säkerhet.

I Europa är vårt säkerhetspolitiska mål att varaktigt säkra ett förtroendefullt och nära samarbete mellan alla stater. Detta skall nås främst genom samarbetet inom EU och med de euroatlantiska säkerhetsstrukturerna samt genom det regionala samarbetet i Östersjöområdet.

Sverige skall ge bidrag till gemensamma fredsfrämjande och humanitära insatser både i och utom Europa. Det är också ett svenskt mål att få till stånd en effektiv och väl fungerande euro-atlantisk krishanteringsförmåga som med begäran från FN eller beslut av OSSE kan bidra till att främja samarbete och fredlig konfliktlösning i Europa.

Sverige skall på det fredsfrämjande området sträva efter att samarbeta med Europas alla säkerhetsorganisationer.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att den för Sverige grundläggande positiva säkerhetspolitiska utvecklingen under 1990-talet har fortsatt, även om osäkerheten rörande utvecklingen i Ryssland består.

De senaste årens utveckling i Ryssland har tydliggjort en rad djupa och svårlösta problem i den omdaningsprocess som landet genomgår. För stabiliteten och säkerheten i Ryssland, Europa och världen är det av stor betydelse att den ryska politiska och ekonomiska reformprocessen kan fortsätta.

Säkerhetssamarbetet i Europa, som bedrivs i en rad olika former, fortsätter att fördjupas. EU är av grundläggande betydelse för att varaktigt trygga stabilitet och säkerhet i Europa. Unionens utvidgning österut syftar till att överbrygga det kalla krigets delning av Europa. I vårt närområde är de baltiska ländernas integration i Europeiska unionen av särskilt säkerhetspolitiskt intresse.

Nato och dess samarbete med partnerländerna spelar en central roll för krishanteringen i Europa. Natomedlemskapet för Polen, Tjeckien och Ungern tillmötesgår dessa länders önskemål. Härigenom har den av alla OSSE-länder godtagna principen bekräftats, nämligen att varje land har rätt att självt välja sin säkerhetspolitiska linje.

Det allt bredare säkerhetsinriktade samarbetet i Östersjöområdet, som bl.a. bedrivs inom PFF, Östersjöstaternas råd, BALTSEA och Nordiska rådet, ger ett väsentligt bidrag till säkerheten i norra Europa. Sverige stöder uppbyggnaden av säkerhetsfunktioner i de baltiska länderna. Det är också viktigt att Ryssland deltar i det regionala samarbetet.

Deltagande i fredsfrämjande och humanitära insatser är en av totalförsvarets huvuduppgifter. Sverige verkar på många olika sätt för fred, säkra samhällen och internationellt samarbete runt Östersjön, i Europa och i världen.

De fysiska resurser som avdelas för svenska bidrag till fred och säkerhet i omvärlden skall i de flesta fall vara desamma som för totalförsvarets övriga uppgifter. Stor vikt läggs därför vid att utveckla och fördjupa det svenska

totalförsvarets förmåga till internationell samverkan. Utskottet ställer sig bakom den av regeringen föreslagna inriktningen att samverkansförmågan i första hand bör förbättras för sådana typer av enheter som kan förväntas efterfrågas för internationella fredsfrämjande insatser och där svenska resurser är särskilt lämpade.

Kvarliggande minor utgör ett stort problem efter konflikter. Minröjning bör ges fortsatt prioritet av Sverige.

Sverige arbetar generellt för ökad restriktivitet i fråga om krigsmaterielexport samt för större öppenhet vad gäller redovisning av sådan. Utskottet ser positivt på en harmonisering av krigsmaterielexportregler inom EU, förutsatt att den svenska restriktiva linjen tas som utgångspunkt.

Sammanfattningsvis tillstyrks regeringens förslag till säkerhetspolitikens mål. Samtliga motionsyrkanden besvaras eller avstyrks. Till betänkandet är fogat 13 reservationer och 4 särskilda yttranden.

2. Propositionen

Regeringen har i proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar i avsnitt 1 yrkat att riksdagen

2. godkänner regeringens förslag till säkerhetspolitikens mål m.m.

3. Motionerna

Motioner från allmänna motionstiden 1998/99

1998/99:U404 av Jan Erik Ågren och Ingrid Näslund (kd) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett ökat svenskt engagemang för minröjning,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige tillsammans med andra länder bör ta initiativ till ett globalt minröjningsprogram tillsammans med andra länder,

1998/99:U405 av Lars Ångström m.fl. (mp, m, v, kd, c, fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att utveckla SWEDEC till ett svenskt och internationellt testområde för minröjningssystem,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att den pågående omprioriteringen inom Försvarsmakten till förmån för minröjningsinsater bör intensifieras ytterligare,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att svenska myndigheter bör ha en beredskap för att tillsammans med Norge vara med och delfinansiera utvecklingen av den ”konstgjorda hundnosen”,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om det angelägna i Försvarsmaktens förslag om ytterligare resurser för utvecklingen av multisensor, också efter det att pengarna från Sida är förbrukade,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Bofors och andra företag snarast skall få sina minröjningssystem testade och utvärderade av SWEDEC,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att myndigheter bör bistå Bofors och eventuellt andra företag vid marknadsföringen av mekaniskt minröjningsfordon,

7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att regeringen varje år bör överlämna en skrivelse till riksdagen som utförligt skildrar Sveriges engagemang för minröjning.

1998/99:U508 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas

25. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige upphör att vara observatör i VEU,

1998/99:Fö210 av Birger Schlaug m.fl. (mp) vari yrkas

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett vidgat minröjningsengagemang i FN:s regi,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om avveckling av den svenska krigsmaterielexporten.

Motioner med anledning av regeringens proposition 1998/99:74

1998/99:Fö6 av Carl Bildt m.fl. (m) vari yrkas

3. att riksdagen avslår regeringens förslag (yrk. 2) till säkerhetspolitiskt mål m.m. i enlighet med vad som anförts i motionen,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Sveriges säkerhetspolitik,

20. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om gemensamma EU-regler för export av försvarsmateriel,

1998/99:Fö7 av Lars Leijonborg m.fl. (fp) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om den säkerhetspolitiska utvecklingen,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om säkerhetspolitikens mål,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om deltagande i internationellt säkerhetssamarbete,

1998/99:Fö8 av Berit Jóhannesson m.fl. (v) vari yrkas

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om Sveriges roll när det gäller nödvändigheten av att stärka FN:s budget och demokratisera och effektivisera FN:s administration,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att stärka den sociala infrastrukturen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ett viktigt villkor för ett svenskt deltagande i ett utvidgat europeiskt försvarsindustrisamarbete är att den svenska hållningen avseende krigsmaterielexport kan upprätthållas,

1998/99:Fö9 av Åke Carnerö m.fl. (kd) vari yrkas

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att resurser bör avsättas som leder till att Sverige kan avdela förband från alla försvarsgrenar till internationella operationer,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om fortsatt utveckling av sjö- och luftstridskrafternas förmåga att delta i fredstvingande operationer i vårt närområde,

29. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om en organisation som kan ge svensk försvarsindustri stöd i exportsammanhang,

1998/99:Fö15 av Lars Ångström m.fl. (mp) vari yrkas

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör uttala sig för en svensk anslutning till CFE-avtalet och att en ansökan bör göras så snart tillfälle till detta ges,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige bör utveckla och organisera särskilda obeväpnade och civila insatsenheter utrustade och tränade för fredsfrämjande och humanitära insatser,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att ökad civil–militär samverkan tydligt bör infogas som komplement till de i proposition 1998/99:74 anförda styrande syftena för Sveriges engagemang i PFF,

4. Utskottet

4.1 Ärendet och dess beredning

Nu gällande försvarsbeslut som omfattar åren 1997–2001 uppdelades i två etapper. Den första etappen beslutade riksdagen om hösten 1995 (prop. 1995/96:12, bet. 1995/96:UFöU1, rskr. 1995/96:44, bet. 1995/96:FöU1, rskr. 1995/96:45–46). Den omfattade statsmakternas ställningstagande till säkerhets- och försvarspolitiken, övergripande mål och uppgifter för totalförsvaret, övergripande principiella frågor om totalförsvarets utformning och struktur samt ekonomin.

Den andra etappen beslutade riksdagen om hösten 1996 (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97UFöU1, rskr. 1996/97:36, bet. 1996/97:FöU1, rskr. 1996/97:109). Den omfattade statsmakternas ställningstagande till den närmare inriktningen för det militära försvarets krigsorganisation, det militära försvarets grundorganisationer i fred samt den närmare inriktningen av det civila försvarets verksamhet i krig och fred.

I den första etappen beslutade riksdagen att säkerhetspolitiska kontrollstationer skulle genomföras under försvarsbeslutsperioden. Kontrollstationer skall enligt försvarsbeslutet bidra till att det sker en fortlöpande politisk prövning av det säkerhetspolitiska läget och dess konsekvenser för totalförsvarets beredskap, omfattning, utveckling och förnyelse. En kontrollstation genomfördes i samband med försvarsbeslutets andra etapp medan ytterligare en kontrollstation planerades till år 1998. Dock beslutade riksdagen på rege-

ringens förslag under våren 1998 att senarelägga den till år 1999 (prop. 1997/98:83, bet. 1997/98:FöU10, rskr. 1997/98:269). Underlaget inför kontrollstationen har nu genomförts och regeringens överväganden samt förslag framgår av proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar.

Propositionen remitterades i sin helhet till försvarsutskottet. Utrikes- och försvarsutskotten har därefter beslutat – med stöd av 4 kap. 8 § riksdagsordningen – att bereda propositionens förslag till säkerhetspolitikens mål m.m., jämte tillhörande motioner i ett *sammansatt utrikes- och försvarsutskott (UFöU)*. Försvarsutskottet har till det sammansatta utskottet överlämnat propositionens kapitel 4, 5.1, 5.2, 5.6, 7.4, 7.5.6 och 7.5.7 Utrikesutskottet har överlämnat ett antal motionsyrkanden från den allmänna motionstiden 1998.

I ärendets beredning har föredragningar skett av statssekreteraren i Försvarsdepartementet Lena Jönsson, kabinettssekreterare Jan Eliasson och överbefälhavare Owe Wictorin. Det sammansatta utskottet har vidare avlagt ett besök vid Försvarets internationella kommando SWEDINT.

4.2 De senaste årens utveckling i omvärlden och dess betydelse för Europas och Sveriges säkerhet

4.2.1 Sammanfattning av propositionen (s. 14–43)

Regeringens bedömning

Den för Sverige grundläggande positiva säkerhetspolitiska utvecklingen under 1990-talet fortsätter, även om osäkerheten om utvecklingen i Ryssland består.

Genom det fördjupade euroatlantiska säkerhetssamarbetet skapas förbättrade förutsättningar att hantera konflikter som likväl kvarstår i delar av Europa och dess närhet.

De gemensamma insatserna på Balkan fortsätter. Fortsatta insatser kommer sannolikt att vara nödvändiga för lång tid framöver.

EU är av grundläggande betydelse för att varaktigt trygga stabilitet och säkerhet i Europa. Nato och dess samarbete med partnerländerna spelar en central roll för krishanteringen i Europa.

Det breda praktiska samarbetet i Östersjöområdet samt de nordiska och baltiska ländernas tilltagande säkerhetssamarbete ger ett väsentligt bidrag till säkerheten i regionen. Det största hotet mot säkerheten i Nordeuropa sammanhänger med en fortsatt instabilitet i Ryssland. Osäkerheten kvarstår om Rysslands inrikespolitiska utveckling och de konsekvenser den kan föra med sig för landets relationer med omvärlden. Den ekonomiska krisen fördjupas och utrymmet för att vidmakthålla eller reformera den militära kapaciteten är begränsat. Rysslands utrikespolitiska agerande präglas av samarbete med väst, men också av hävdandet av egna intressen mot väst och länder i det egna närområdet.

Ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige ter sig inte möjligt att genomföra under de närmaste tio åren, förutsatt att vi har en grundläggande försvarsförmåga. Väpnade angrepp, främst genom luften eller genom insatser mot begränsade mål i Sverige, eller andra typer av avsiktliga hot och påtryckningar är dock, enligt regeringens bedömning, möjliga att genomföra även i nuvarande omvärldsläge. Sådana skulle kunna aktualiseras i samband med akuta kriser i vårt närområde.

Den globala utvecklingen – några huvuddrag

Europas och Sveriges säkerhet och välfärd är i tilltagande utsträckning beroende av utvecklingen i omvärlden. Lokalt initierade motsättningar och konflikter kan få verkningar direkt och indirekt långt utanför det aktuella konfliktområdet. Krigen på västra Balkan, i Afganistan, Somalia, Rwanda och Sudan visar att inomstatliga konflikter med etniska och religiösa förtecken blivit allt större regionala problem med konsekvenser även globalt. Samtidigt finns en tendens att regionala konflikter i grunden förblir regionala och inte på samma sätt som under det kalla kriget riskerar att trappas upp till en allvarligare stormaktsmotsättning.

Kärnvapnen utgör alltjämt en viktig faktor i den internationella säkerhetspolitiken. Även om riskerna för ett kärnvapenkrig mellan stormakterna har minskat betydligt, har riskerna för spridning av massförstörelsevapen och farhågorna för terroristaktioner med sådana vapen uppmärksammats i allt större utsträckning. Provsprängningarna i Indien och Pakistan har visat att kärnvapen fortfarande tillmäts stor säkerhetspolitisk betydelse. I Ryssland har kärnvapen getts en utökad roll i landets försvarsplanering för att uppväga de konventionella styrkornas försvagning.

Internationell handel, internationellt industriellt samarbete, internationella investeringar och den internationella kapitalmarknaden har under de senaste åren ökat i omfattning och betydelse. Ekonomins globalisering får allt större betydelse för enskilda länder och sätter samtidigt gränser för den nationella handlingsfriheten. De ekonomiska och handelspolitiska frågorna väger samtidigt tyngre i relationerna mellan världens länder och har därmed också fått större säkerhetspolitisk betydelse.

FN har i kraft av sitt stadgeenliga ansvar för internationell fred och säkerhet en central roll i det internationella samfundets fredsfrämjande verksamhet. Det är dock uppenbart att förändringar krävs för att FN mer effektivt skall kunna utnyttja de möjligheter som det förändrade internationella läget skapat, exempelvis för att förebygga konflikter. FN kan inte axla ansvaret för ledningen av operationer med trupp för omfattande och utdragna insatser av fredsframtvingande karaktär. FN:s beslutsförmåga har blockerats av de skilda uppfattningar som råder bland de permanenta medlemmarna i säkerhetsrådet. En delvis ny arbetsfördelning har utkristalliserats som innebär att FN i större utsträckning auktoriserar regionala organisationer eller koalitioner av stater att genomföra vissa insatser. Genom den nya typen av fredsfrämjande insatser har frågan om nödvändigheten av FN-mandat börjat diskute-

ras, bl.a. inom EU och Nato, både från folkrättsliga och säkerhetspolitiska utgångspunkter.

De europeiska och euroatlantiska säkerhetssystemen

De senaste åren har präglats av en intensiv förhandlingsprocess om den framtida säkerhetsstrukturen i Europa. Många ytterligare steg återstår innan alla länder i Europa har kunnat uppnå sådana säkerhetslösningar som de själva eftersträvar. Det finns på den europeiska kontinenten åtskilligt kvar av motstridiga intressen och misstro mellan länder och befolkningsgrupper som ger anledning till oro och som innebär en risk för nya eller fortsatta lokala och regionala konflikter, särskilt i sydöstra Europa.

Europeiska unionen

EU är av grundläggande betydelse för att varaktigt trygga stabilitet och säkerhet i Europa. Det utökade ekonomiska samarbetet med länder i Central- och Östeuropa och den förestående utvidgningen har stor betydelse på det säkerhetspolitiska planet. EU:s krav på bl.a. institutionell stabilitet, demokrati och rättssäkerhet har redan haft avsevärda positiva effekter i kretsen av kandidatländer. Det finns dock beklagliga tendenser som innebär att många av EU:s medlemsstater mer än tidigare betonar den tid utvidgningsprocessen kommer att ta.

Organisationen för säkerhet och samarbete i Europa (OSSE)

OSSE:s förmåga till snabba och anpassningsbara fältinsatser har blivit ett centralt inslag i europeisk säkerhet. Organisationen har tack vare ett brett säkerhetsbegrepp och sitt flexibla arbetssätt utvecklats till en central aktör i det europeiska säkerhetsarbetet. OSSE:s verifikationsmission i Kosovo var organisationens i särklass största utmaning någonsin.

Europeisk krishantering

Det är ett grundläggande europeiskt intresse att vidmakthålla ett starkt amerikanskt engagemang i Europa. En stärkt europeisk krishanteringsförmåga är dock nödvändig som ett komplement till det transatlantiska samarbetet. Amsterdamfördraget innebär att kopplingen mellan EU och VEU stärks. Om Europa skall kunna spela en ökad roll inom krishantering, krävs politisk vilja i kombination med en effektiv och trovärdig europeisk militär förmåga. Europa måste ha förmåga att agera militärt när USA inte kan eller vill delta. Detta handlar inte om att dubblera Natos roll, men däremot om att snabbt och brett genomföra den europeiska säkerhets- och försvarsidentiteten (ESDI) i Nato. Det handlar också om att skapa en ändamålsenlig struktur för beslutsfattande i EU.

Nato och dess reformering och utvidgning

Natos omvandlingsprocess sedan det kalla krigets slut omfattar fyra sammanhängande områden: utvidgningen, Rysslandsrelationen, den europeiska säkerhets- och försvarsidentiteten samt den inre reformeringen. Nato har kommit att etablera sig som den centrala aktören för större militära krishanteringsoperationer på den europeiska kontinenten. Natotoppmötet i Washington i april 1999 blir det första med Polen, Tjeckien och Ungern som fullvärdiga medlemmar. En viktig punkt på toppmötets dagordning blir antagandet av Natos nya strategiska grundsyn. Natos fortsatta utvidgning blir också föremål för diskussion.

Erfarenheterna från Bosnien och implementeringen av Daytonavtalet har påskyndat reformeringen av Nato och klarare definierat de roller som olika säkerhetsorganisationer kan och bör spela i internationell krishantering. Betydelsen av fungerande samordning mellan civila och militära resurser är ytterligare en viktig erfarenhet.

Det utvidgade samarbetet i Partnerskap för fred (PFF)

Samarbetet inom Partnerskap för fred (PFF), som inleddes 1994, utgör ett viktigt politiskt och militärt instrument för samverkan mellan Nato och länder utanför Nato. Samarbetet syftar till att utveckla den europeiska krishanteringsförmågan och främja förtroendet mellan de deltagande staterna. För de länder som strävar efter inträde i Nato utgör samarbetet också ett slags förberedelse för medlemskap. Det är viktigt att varje partnerland självt kan välja omfattning och djup på sitt engagemang i partnersamarbetet, så att förutsättningar skapas för att länder med vitt skilda intressen skall kunna delta. För länderna i Östersjöregionen spelar PFF-samarbetet en viktig förtroende- och säkerhetsskapande roll länderna emellan.

Euroatlantiska partnerskapsrådet (EAPR)

I det nya samarbete som växt fram i Europa sedan Nato lanserade PFF 1994 är Euroatlantiska partnerskapsrådet (EAPR) avsett att spela en dubbel roll. Den ena är som forum för politiska konsultationer och den andra som ram för praktiskt samarbete mellan Nato- och partnerländerna. EAPR, som inte är en organisation i formell mening, har en struktur som är uppbyggd kring Natos. Däri ligger också dess säkerhetspolitiska mervärde.

Västeuropeiska unionen (VEU)

Bland européer finns i dag en växande medvetenhet om att vi kommer att behöva ta större ansvar för att hantera kriser i Europa. Västeuropeiska unionen (VEU) är teoretiskt sett redo att ta på sig relativt omfattande krishanteringsuppgifter. Förutom den politiska kopplingen till EU har VEU en stark militär koppling till Nato. Nato har beslutat att VEU skall kunna använda sig av Natoresurser för att genomföra krishanteringsinsatser. Sverige och övriga

observatörsländer har inbjudits att delta i den långsiktiga försvarsplaneringen av VEU-ledda operationer.

Konventionell rustningskontroll i Europa

Den europeiska rustningskontrollen har fortfarande en omistlig roll som stabiliserande faktor i den pågående omvälvningen av den europeiska säkerhetspolitiska strukturen. Wiendokumentet, Uppförandekoden om politiska och militära aspekter på säkerhet samt Avtalet om konventionella styrkor i Europa (CFE-avtalet) utgör kärnan i detta system. Det mer öppna och samarbetsinriktade Wiendokumentet kompletteras av CFE-avtalet, som begränsar innehavet av vissa kategorier av vapen. Även om Sverige inte är avtalsslutande part i CFE-avtalet, har detta betydelse för vår säkerhet genom de begränsningar och den öppenhet som avtalet föreskriver vad gäller det svenska närområdet.

Wiendokumentet bygger på att länderna ger information om förband och deras aktiviteter samt om försvarsplanering. Ett reviderat dokument kommer sannolikt att antas vid OSSE:s toppmöte hösten 1999. CFE-avtalet, som undertecknades av Natos och Warszawapaktens medlemsländer 1990, har genom Natoutvidgningen blivit föråldrat. Det är ett viktigt svenskt intresse att ett omförhandlat avtal bevarar substansen i den nuvarande flankregimen. Open Skies-avtalet ger medlemsländerna rätt att genomföra spaningsflygningar över varandras territorier. Sverige är för närvarande observatör, men har möjlighet att söka tillträde till Open Skies.

Det säkerhetspolitiska läget i Sveriges närområde

De senaste årens säkerhetspolitiska förändringar omfattar även Sveriges närområde, som uppvisar en mångfald vad gäller ländernas säkerhetspolitiska val. EU:s och Natos utvidgningsprocesser påverkar direkt Estland, Lettland, Litauen och Polen.

Nordkalottens kärnvapenstrategiska betydelse kvarstår, men kommer sannolikt att avta på sikt. De nordiska ländernas och andra västländers säkerhetsfrämjande samarbete med främst de baltiska länderna har vidareutvecklats. PFF-samarbetet i området har ökat. USA har stärkt sitt engagemang i regionen och särskilt i de baltiska länderna.

Under senare tid har flera förslag som berör säkerheten i Östersjöområdet presenterats av olika länder. En fast säkerhetsstruktur för Östersjöområdet skulle dock strida mot den av alla OSSE-stater godtagna principen om säkerhetens odelbarhet och alla staters rätt att själva välja säkerhetspolitisk väg. Östersjöområdets säkerhet måste utgöra en del i en alleuropeisk och euroatlantisk säkerhetsordning. Det praktiska regionala samarbetet bör fortsätta att utvecklas på alla plan. Det är betydelsefullt att Ryssland kan stärka sitt samarbete med väst. S:t Petersburg är den naturliga knutpunkten i Östersjöregionen, men också de militära basområdena i Kaliningrad och Murmansk bör inkluderas i det regionala samarbetet.

USA har under de senaste åren visat ett ökat intresse för säkerheten i Östersjöområdet. Samtidigt som USA stöder de baltiska ländernas strävan mot medlemskap i Nato har det rysk-amerikanska samarbetet utökats. Engagemanget manifesterades också i den amerikansk-baltiska chartan som undertecknades av USA:s och de baltiska staternas presidenter i januari 1998. Det är av stor vikt att det amerikanska engagemanget för Östersjöregionen består.

Militärstrategisk utveckling i Sveriges närområde

De senaste årens säkerhetspolitiska förändringar har inneburit minskad spänning i Nordeuropa. Nya möjligheter har skapats för länderna att söka de säkerhetsarrangemang som bäst svarar mot behoven i denna nya situation.

Det största hotet mot säkerheten i Nordeuropa som regeringen kan se i dagsläget sammanhänger med fortsatt instabilitet i Ryssland. Såväl en instabil som en auktoritär utveckling i Ryssland skulle ställa ökade krav på det internationella samfundet och särskilt på länder i Rysslands närhet att ha beredskap att hantera problem som då kan uppstå.

Förenta staterna är det land utanför norra Europa som militärt har störst möjlighet att påverka en kris eller konflikt i regionen.

Det polska medlemskapet i Nato förändrar den strategiska situationen i Östersjöområdet. I de flesta länder i vårt närområde sker en ökad satsning på internationell krishantering. Som ett led i detta fördjupas och utvecklas samverkansförmågan. Den gemensamma övningsverksamheten inom ramen för PFF har utökats.

Taktiska kärnvapen finns i betydande mängd i den ryska delen av Östersjöområdet. Deras antal regleras av de ryska och amerikanska deklarationerna från 1991–92 om reduktion av de totala arsenalerna. De konventionella stridskrafterna kan komma att påverkas av de pågående förhandlingarna om en revidering av CFE-avtalet.

Utvecklingen av den ryska krigsmakten

En reformering av den ryska krigsmakten har inletts men processen har hittills gått trögt och försvåras av den ekonomiska krisen. Det är svårt att se någon lösning på de sociala problem och den demoralisering som de väpnade styrkorna uppvisar.

Problemen har medfört att ledningsförmågan är starkt reducerad. De ryska markstridskrafterna har minskat och deras krigsduglighet är på en kritiskt låg nivå. Vissa delsystem inom flygstridskrafterna är i teknisk paritet med motsvarande system i väst, men en förutsättning för att upprätthålla dessa är att man löser de nuvarande problemen med att underhålla befintlig materiel. På den marina sidan är den ryska strategin avsevärt mer defensiv än tidigare. För Östersjöregionen torde uppgifterna vara försvar av basområde, skydd av sjöfart samt underrättelseinhämtning.

Ryssland har ett stort antal kärnvapen, såväl taktiska som strategiska. Underhållet av systemen är en betungande uppgift för den hårt ansträngda

krigsmakten. De konventionella stridskrafternas sjunkande operativa förmåga är en av förklaringarna till att de senaste två officiellt fastställda säkerhetspolitiska riktlinjerna inte längre angivit att Ryssland avstår från att börja använda kärnvapen. I stället anges ett flertal fall som skulle kunna utlösa en vedergällningsattack med kärnvapen, inklusive användning av taktiska kärnvapen i lokala konflikter. START II-avtalet om reducering av strategiska kärnvapen har ännu inte ratificerats av det ryska parlamentet.

Någon materielanskaffning av nämnvärd omfattning kommer inte att kunna göras under de närmaste åren till den ryska krigsmakten. I Ryssland finns alltjämt tillgång till kemiska stridsmedel.

Militära operationsmöjligheter i närområdet

Möjligheterna att skapa en rysk förmåga att genomföra större militära operationer i det nordeuropeiska området är i dagsläget än mer begränsade än vid mitten av 1990-talet. Det går dock inte att helt utesluta möjligheten att Ryssland vid ett radikalt förändrat politiskt klimat försöker bygga upp styrkor baserade på den krigsmateriel man har i dag. Det omfattande kontrollsystem som utvecklats bl.a. inom ramen för OSSE möjliggör en ökad insyn och försvårar en omfattande iståndsättning.

Regeringens bedömning är att ett invasionsföretag syftande till ockupation av Sverige inte ter sig möjligt att genomföra under de närmaste tio åren, förutsatt att vi har kvar en grundläggande försvarsförmåga. Ett angrepp mot ett baltiskt land torde dock efter viss iståndsättning kunna genomföras på kort sikt. I samband med allvarligare incidenter och kriser i vårt direkta närområde kan Sverige redan på kort sikt komma att bli föremål för begränsade militära operationer eller hot om sådana.

4.2.2 Utvecklingen på Balkan

Utvecklingen i konflikten i provinsen Kosovo i Förbundsrepubliken Jugoslavien (FRJ) har försämrats väsentligt sedan regeringens proposition lades till riksdagen. Det internationella samfundets ansträngningar att finna en förhandlingslösning på konflikten mellan den kosovoalbanska befrielsearmén UCK och FRJ misslyckades när Belgradregimen den 19 mars 1999 förkastade kontaktgruppens förslag till interimsavtal. Efter att säkerhetsläget förvärrats beslöt OSSE att evakuera sina 1 400 verifikatörer från Kosovo. Nato inledde den 24 mars flygattacker mot Förbundsrepubliken Jugoslavien. Därpå intensifierade serbisk militär, specialpolis samt paramilitära styrkor rensningsaktionerna i Kosovo, med resultat att flyktingströmmarna ut ur provinsen växte explosionsartat. Drygt en halv miljon kosovoalbaner har flytt till grannländerna sedan president Milosevic intensifierade sin kampanj för etnisk rensning.

Sverige har beslutat att erbjuda 5 000 kosovoalbanska flyktingar tillfällig fristad. Regeringen har till Nato lämnat en preliminär och icke-bindande avsiktsförklaring att medverka i en fredsfrämjande styrka i Kosovo, som baserar sig på en överenskommelse mellan parterna och ett beslut i FN:s säkerhetsråd.

4.2.3 Motionerna

Moderaterna menar i partimotion *Fö6 yrkande 3* (delvis) att inget omedelbart hot mot Sveriges säkerhet kan skönjas. Utvecklingen i Ryssland, som är den långsiktigt avgörande riskfaktorn, präglas dock av fortsatt osäkerhet. Nato har växt fram som ryggraden i en ny europeisk säkerhetsordning. Polens, Tjeckiens och Ungerns inträde i Nato har stor betydelse för säkerheten i Europa. En utveckling där Estland, Lettland och Litauen, samt på sikt även Finland, blir medlemmar i Nato verkar alltmer sannolik. Även Ryssland gynnas av en ökad stabilitet i dess grannländer.

Folkpartiet menar i partimotion *Fö7 (fp) yrkande 1* att Sveriges säkerhetspolitiska läge inte varit så stabilt och fördelaktigt på mycket länge. Något traditionellt militärt hot mot svenskt territorium föreligger inte för lång tid framöver, även om utvecklingen i Ryssland är svår att förutsäga. Sverige kan och bör delta fullt ut i den alleuropeiska säkerhetsordning byggd på samarbete som skapas i takt med att EU och Nato utvidgas till att omfatta alltfler av Europas demokratier. Folkpartiet ser dock med oro på tendenser att EU slår av på takten i utvidgningsprocessen. Nato har genom Bosnieninsatsen, PFF och samarbetet med Ryssland kommit att spela en central roll i den europeiska säkerhetsstrukturen. USA:s fortsatta engagemang och närvaro i europeiskt säkerhetssamarbete är ett starkt svenskt och nordiskt intresse. Även när det gäller Natos utvidgningsprocess finns dock oroväckande tendenser på att takten har dragits ned. De baltiska länderna spelar en nyckelroll för Sveriges säkerhet. Medlemskap för de baltiska länderna i EU och Nato skulle bidra till ytterligare stabilitet. Sverige bör aktivt stödja de baltiska staternas önskemål om Natomedlemskap.

Miljöpartiet förespråkar i kommittémotion *Fö15 (mp) yrkande 2* att Sverige skall ansluta sig till Avtalet om konventionella styrkor i Europa (CFE). Även om Sverige inte deltar i omförhandlingarna bör riksdagen nu uttala sig för en svensk anslutning. Sverige bör visa gott föredöme genom att ålägga sig CFE-avtalets rustningsbegränsningar. Som avtalsslutande part i CFE skulle Sverige kunna framföra synpunkter på avtalets viktiga flankbestämmelser och även introducera nya idéer för att vitalisera avtalet.

4.2.4 Utskottets överväganden

Den säkerhetspolitiska utvecklingen i omvärlden under den tid som förflutit sedan riksdagen fattade beslut om den säkerhetspolitiska kontrollstationen 1996 (prop. 1996/97:4, bet. 1996/97:UFöU1) ges en ingående beskrivning i regeringens proposition 1998/99:74 Förändrad omvärld – omdanat försvar. Redogörelsen grundar sig på Försvarsberedningens analys, som presenterades i rapporten Förändrad omvärld – omdanat försvar (Ds 1999:2).

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att den för Sverige grundläggande positiva säkerhetspolitiska utvecklingen under 1990-talet har fortsatt, även om osäkerheten rörande utvecklingen i Ryssland består. Denna bild överensstämmer i allt väsentligt med de huvuddrag som tecknas i motionerna Fö6 (m) yrkande 3 (delvis) och Fö7 (fp) yrkande 1.

Säkerhetssamarbetet i Europa, som bedrivs i en rad olika former, fortsätter att fördjupas. Sveriges säkerhet och välfärd är i hög grad beroende av utvecklingen i omvärlden och av samverkan med andra länder.

EU är av grundläggande betydelse för att varaktigt trygga stabilitet och säkerhet i Europa. När den europeiska gemenskapen grundades var den övergripande tanken att skapa fred genom samarbete över gränserna och att genom ekonomisk integration övervinna historiska motsättningar i Europa. Det ökade ekonomiska samarbetet som unionen bedriver med länder i Central- och Östeuropa bidrar till att stärka ömsesidigt ekonomiskt utbyte och därigenom den gemensamma säkerheten. EU ställer på sina medlemsländer bl.a. krav på en institutionell stabilitet som garanterar demokrati, mänskliga rättigheter och skydd av minoriteter. Detta har redan haft avsevärda positiva effekter i kretsen av kandidatländer. Unionens utvidgning österut är en uppgift av historiska dimensioner, som syftar till att överbrygga det kalla krigets delning av Europa. Kandidatländernas inträde i unionen kommer att på ett väsentligt sätt bidra till att höja den gemensamma säkerheten i Europa. I vårt eget närområde gäller detta inte minst de baltiska ländernas inträde. Utskottet delar den oro som både regeringen och motionärerna uttrycker över vissa tecken på att takten i EU:s utvidgning håller på att avta. Det är härvidlag viktigt att Sverige i EU fortsätter att vara pådrivande för unionens utvidgning.

Nato och dess samarbete med partnerländer spelar en central roll för krishanteringen i Europa. Natomedlemskapet för Polen, Tjeckien och Ungern tillmötesgår dessa länders önskemål. Härigenom har den av alla OSSE-länder godtagna principen bekräftats, nämligen att varje land har rätt att självt välja sin säkerhetspolitiska linje. De överenskommelser som träffats med Ryssland om samarbete, den återhållsamhet som Nato visat vad gäller gruppering av militära resurser och det fördjupade samarbetet inom Partnerskap för fred, har gjort att utvidgningsprocessen har kunnat genomföras på ett sätt som bidragit till en positiv säkerhetspolitisk utveckling i Europa.

Sveriges närområde uppvisar en mångfald vad gäller ländernas säkerhetspolitiska val. I Östersjöområdet har det europeiska säkerhetssystemet ännu inte fått en utformning som svarar mot alla länders önskemål. En grundläggande utgångspunkt måste vara den av alla OSSE-länder godtagna principen om att varje land har rätt att självt välja sin säkerhetspolitiska linje. Östersjöområdets säkerhet utgör samtidigt en del i den alleuropeiska och euroatlantiska säkerhetsordningen.

Det allt bredare säkerhetsinriktade samarbetet i Östersjöområdet ger ett väsentligt bidrag till säkerheten i regionen. Det säkerhetspolitiska samarbetet mellan de nordiska länderna har också ökat. Att Förenta staterna under de senaste åren har stärkt sitt engagemang i regionen, och särskilt i de baltiska länderna, har bidragit till den ökade stabiliteten. Ett fortsatt amerikanskt engagemang är av stor vikt för säkerheten i Östersjöområdet. Det är likaså betydelsefullt att Ryssland deltar i det regionala samarbetet. Svenska ansträngningar för att uppmuntra Ryssland att medverka i bl.a. PFF-samarbetet har gett visst gensvar från rysk sida.

De senaste årens utveckling i Ryssland har tydliggjort en rad djupa och svårlösta problem i den omdaningsprocess som landet genomgår. För stabili-

teten och säkerheten i Ryssland, Europa och världen är det av stor betydelse att den ryska politiska och ekonomiska reformprocessen kan fortsätta. Det är dock tydligt att det kommer att ta lång tid att bygga upp demokrati, marknadsekonomi och en fungerande rättsstat i Ryssland. Samtidigt är det angeläget att Ryssland fortsätter att inordnas i det euroatlantiska säkerhetssamarbetet.

Det går inte i dag att säga huruvida den uppkomna krisen i Kosovo kommer att påverka Natos långsiktiga relation till Ryssland. Ryssland uttalade sig starkt kritiskt när Nato den 24 mars 1999 inledde stridshandlingar mot Federala republiken Jugoslavien. Därefter har Ryssland tagit diplomatiska initiativ i syfte att få till stånd en fredsuppgörelse som tillåter de kosovoalbanska flyktingarna att återvända.

Med hjälp av ett flertal former för praktiskt samarbete – förutom bilaterala också PFF, Östersjöstaternas råd, BALTSEA, Nordiska rådet m.fl. – har en flexibel struktur för ett omfattande säkerhetsskapande samarbete växt fram i Östersjöregionen. Denna väv av samarbete där samtliga stater runt Östersjön deltar är starkt bidragande till den positiva säkerhetspolitiska utvecklingen. Sverige verkar aktivt i samtliga dessa former av samarbete.

De tre baltiska länderna strävar efter en så bred och djup förankring som möjligt i de västliga strukturerna, med medlemskap i Nato och EU som främsta mål. Sverige verkade i EU för att medlemskapsförhandlingar skulle inledas samtidigt med samtliga kandidatländer, inklusive de tre baltiska länderna. Inledande och förberedande förhandlingar har nu påbörjats med samtliga de tre baltiska länderna. De baltiska staternas integration i Europeiska unionen är av stort säkerhetspolitiskt intresse för Sverige.

Sverige anslår betydande resurser för säkerhetsfrämjande stöd till de baltiska länderna, bl.a. för uppbyggnad av totalförsvar och andra säkerhetsfunktioner. Vidare stöder Sverige på olika sätt de baltiska ländernas deltagande i det regionala säkerhetssamarbetet, däribland PFF. Vårt och andra länders stöd har stor betydelse för konsolideringen av de baltiska ländernas suveränitet och för deras fortsatta integration i de euroatlantiska säkerhetsstrukturerna. Sverige har vid upprepade tillfällen uttalat stöd för de baltiska ländernas rätt att själva fatta sina säkerhetspolitiska beslut.

Beträffande de baltiska ländernas strävan mot inträde i Nato, har organisationen vid sina toppmöten i Madrid 1997 och Washington 1999 identifierat de baltiska länderna som kandidater och samtidigt understrukit att inget land skall uteslutas på förhand på grund av sitt geografiska läge. Som utskottet tidigare har konstaterat, senast i bet. 1996/97:UFöU1, är dock medlemskap i Nato en fråga för organisationens medlemsstater och ansökarländerna.

Sveriges militära alliansfrihet syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde består. Den förutsätter att vi har en betryggande försvarsförmåga. Det är Sverige som definierar den närmare innebörden av den militära alliansfriheten. Den sätter, bortsett från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inga hinder för ett svenskt allsidigt och aktivt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete. I vårt närområde deltar Sverige på olika sätt i säkerhetsfrämjande samarbete. Sverige är en aktiv deltagare i OSSE, EAPR och PFF. På det fredsfrämjande området har Sverige tagit sitt ansvar genom bl.a. deltagande med trupp i den

Natoledda SFOR-insatsen i Bosnien-Hercegovina samt i den nyligen avbrutna Unpredepinsatsen i Makedonien (FYROM).

Med vad ovan anförts anses motionerna Fö6 (m) yrkande 3 (i berörd del) och Fö7 (fp) yrkande 1 besvarade.

Den europeiska rustningskontrollen har fortfarande en viktig roll som stabiliserande faktor i den pågående omvälvningen av den europeiska säkerhetspolitiska strukturen. Även om Sverige inte är avtalsslutande part till CFE, har avtalet betydelse för Sveriges säkerhet genom de militära begränsningar och den öppenhet som avtalet föreskriver vad gäller Sveriges närområde. Regeringen har i skr. 1998/99:56 redogjort för den modernisering av CFE-avtalet som för närvarande pågår inom OSSE. Ett nytt avtal skall bli klart för undertecknande vid OSSE:s toppmöte i Istanbul i november 1999. Avsikten är att det moderniserade avtalet skall öppnas för deltagande av nya stater. Utskottet har inhämtat att det inom Regeringskansliet för närvarande pågår en process för att analysera de försvars- och säkerhetspolitiska konsekvenserna av ett nytt avtal och en eventuell svensk anslutning. Utskottet ser ingen anledning att föregå regeringens ställningstagande på denna punkt.

Med vad ovan anförts anses motion Fö15 (mp) yrkande 2 besvarad.

4.3 Försvarspolitikens avgränsning och roll i säkerhetspolitiken

4.3.1 Sammanfattning av propositionen (s. 44–48)

Försvarspolitikens avgränsning och roll i säkerhetspolitiken

Regeringens bedömning

Sveriges säkerhetspolitiska läge är gott. Även om osäkerheten om utvecklingen i Ryssland består, finns det anledning att utnyttja läget till att sänka kostnaderna för vårt försvar och att genomföra en omstrukturering av detta. Sveriges internationella säkerhetssamarbete behöver utvecklas och fördjupas. Våra insatser för FN:s och OSSE:s arbete för fred och säkerhet stärker även vår egen säkerhet. EU-medlemskapet är ett nav för vårt deltagande i det europeiska arbetet för fred och säkerhet. Amsterdamfördraget utvecklar ytterligare våra möjligheter att samarbeta inom försvars- och säkerhetspolitiken när det gäller krishantering och fredsfrämjande verksamhet. Vårt samarbete med Nato och andra partnerländer i Euroatlantiska partnerskapsrådet och inom Partnerskap för fred samt vårt breda säkerhetssamarbete i Norden och Östersjöregionen är till nytta för den samlade säkerheten.

Skälen för regeringens bedömning

Under det kalla kriget var ett stormaktskrig det helt dominerande hotet, och Sveriges säkerhetspolitik fokuserades på att söka undvika att dras in i ett sådant krig. Försvaret inriktades helt på att kunna möta en invasion.

I dag står vi inför en mångfasetterad säkerhetspolitisk bild av tänkbara yttre risker och hot mot vårt lands säkerhet. Den sträcker sig från de mer traditionella hoten mot vårt lands territorium, som vi inte kan utesluta på lång

sikt, via mer begränsade väpnade angrepp till olika typer av sabotagehandlingar.

Sverige har efter det kalla kriget inom ramen för det allt bredare internationella säkerhetssamarbetet betydligt större möjligheter än tidigare att påverka förhållandena i omvärlden. Vårt medlemskap i EU spelar här en central roll. Sverige bedriver också samarbete med Nato inom ramen för EAPR och PFF samt i de pågående fredsfrämjande insatserna i Balkan. Genom att delta i internationell fredsfrämjande verksamhet kan vi i dag medverka till en utveckling som minskar riskerna för konflikter och bidrar till varaktigt förtroendefulla och fredliga relationer mellan alla länder.

I säkerhetspolitiken bör också ingå att förebygga och skapa en beredskap att hantera extraordinära situationer som utan att direkt hota landets fred och självständighet likväl kan innebära så svåra påfrestningar på samhället att dess normala funktioner hotas.

Regeringsformen ger regeringen befogenhet att sätta in Försvarsmakten i strid för att möta väpnat angrepp mot riket, i enlighet med FN-stadgans artikel 51 om rätt till självförsvar. Svensk väpnad styrka får i övrigt sättas in i strid eller sändas till annat land endast om riksdagen medger det, om det är medgivet i lag eller skyldighet att vidta åtgärder följer av internationell överenskommelse eller förpliktelse som godkänts av riksdagen.

Totalförsvarsresurserna skall utformas så att de även kan användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser samt stärka samhällets förmåga att förebygga och hantera svåra påfrestningar på samhället i fred. Det är regeringens uppgift att närmare ange de ansvarsförhållanden som härvidlag åligger myndigheterna. Det vidgade säkerhetsbegreppet gör det nödvändigt att klarare precisera i vilken utsträckning det är möjligt att använda totalförsvarsresurserna mot sådana hot som inte är väpnade angrepp i den folkrättsliga bemärkelsen.

Frågan om att kunna använda Försvarsmaktens resurser i en stridsliknande situation som inte är ett väpnat angrepp är dock komplicerad mot bakgrund av den angivna grundlagsbestämmelsen. En i sammanhanget begränsande faktor är uttalandet i prop. 1995/96:12 om den gällande grundsatsen att militärt tvång eller våld inte skall brukas mot den egna befolkningen eller andra civila. Försvarsutskottet har uttalat samma uppfattning (bet. 1995/96:FöU1 och 1998/99:FöU2).

Regeringen anser att de mest troliga hoten mot Sveriges säkerhet under det närmaste decenniet ligger inom ett spektrum som sträcker sig från väpnat angrepp till svåra påfrestningar i fred. Förtäckta angrepp, även från aktörer som inte är stater, ingår i dessa. Ett gemensamt drag för ovanstående hot är att förvarningstiderna kan vara korta och att en blandning av civila resurser och totalförsvarsresurser kan komma att behövas. Regeringen anser att det är nödvändigt att Sverige utvecklar sin förmåga att möta dessa typer av hotsituationer. Ett flertal genomgångar skall göras av olika samhällsfunktioner för att belysa behovet av åtgärder och förändrade regler.

4.3.2 Utskottets överväganden

Utskottet ställer sig bakom regeringens bedömning att Sveriges säkerhetspolitiska läge är gott, även om osäkerheten beträffande utvecklingen i Ryssland består. Utskottet instämmer likaså i att det är viktigt att ytterligare utveckla och fördjupa Sveriges internationella säkerhetssamarbete.

4.4 Säkerhetspolitikens mål m.m.

4.4.1 Sammanfattning av propositionen (s. 48–51)

Regeringens förslag

Sveriges säkerhetspolitik syftar ytterst till att bevara vårt lands fred och självständighet. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en handlingsfrihet att, såsom enskild nation och i samverkan, kunna utveckla vårt samhälle.

Vår säkerhetspolitik har såväl en nationell som en internationell dimension.

Nationellt skall vi kunna möta militära hot som direkt berör Sverige. Vi skall också förebygga och kunna hantera situationer som utan att direkt hota Sveriges fred och självständighet ändå skulle kunna innebära snabba och allvarliga försämringar av samhällets normala funktioner.

Om det säkerhetspolitiska läget försämras, skall vår säkerhetspolitik bidra till att spänningen i omvärlden, och särskilt i vårt närområde, begränsas. Vi skall kunna försvara vårt territorium mot kränkningar och angreppshandlingar var de än sker, och vi skall kunna agera för att tillvarata svenska intressen. Vi skall kunna motstå hot och påtryckningar och möta insatser som riktas mot funktioner och värden i det svenska samhället och som syftar till att påverka vårt agerande och samhällets funktion.

Vi skall också söka förebygga att vårt samhälle utsätts för svåra påfrestningar i fred genom den robusthet och förmåga till omställning som byggs in i det fredstida samhället. Det skall därutöver finnas en beredskap att hantera de påfrestningar som likväl kan uppstå.

Sveriges militära alliansfrihet syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde består. Den förutsätter att vi har en betryggande försvarsförmåga.

Den militära alliansfriheten sätter, bortsett från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inga hinder för ett svenskt allsidigt och aktivt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete. Detta gäller även inom det militära området.

Internationellt skall vi i samverkan med andra stater aktivt verka för fred och ökad säkerhet i omvärlden och därmed också för oss själva.

Sverige skall stödja FN:s globala insatser för fred och säkerhet.

I Europa är vårt säkerhetspolitiska mål att varaktigt säkra ett förtroendefullt och nära samarbete mellan alla stater. Detta skall nås främst genom samarbetet inom EU och med de euroatlantiska säkerhetsstrukturerna samt genom det regionala samarbetet i Östersjöområdet.

Sverige skall ge bidrag till gemensamma fredsfrämjande och humanitära insatser både i och utom Europa. Det är också ett svenskt mål att få till stånd en effektiv och väl fungerande euro-atlantisk krishanteringsförmåga som med begäran från FN eller beslut av OSSE kan bidra till att främja samarbetet och fredlig konfliktlösning i Europa.

Sverige skall på det fredsfrämjande området sträva efter att samarbeta med Europas alla säkerhetsorganisationer.

Skälen för regeringens förslag

Genom riksdagens beslut i den första etappen av det senaste försvarsbeslutet fastslogs säkerhetspolitikens mål för perioden 1996 till och med 2001. Regeringen anser att vissa modifieringar bör göras i målen.

Säkerhetspolitikens båda dimensioner formas i ett kontinuerligt samspel mellan främst utrikespolitiska och försvarspolitiska åtgärder. Beredskapen mot snabba och allvarliga försämringar av samhällets normala funktion åstadkoms emellertid i stor utsträckning utanför utrikes- och försvarspolitiken.

Sveriges säkerhet måste ses i ett globalt perspektiv. Av central betydelse är FN:s insatser för fred och säkerhet. I Europa är vårt säkerhetspolitiska mål att varaktigt säkra ett förtroendefullt och nära samarbete mellan alla stater. Samarbetet inom EU och de euroatlantiska säkerhetsstrukturerna är härvid av stor betydelse. Det är vår övertygelse att Sveriges säkerhet i allt högre grad måste grundas på gemensam säkerhet byggd på hållfasta politiska och ekonomiska relationer mellan demokratiska stater.

Det breda regionala samarbetet i Östersjöområdet är av central betydelse. Det är även av säkerhetspolitisk vikt att Ryssland inlemmas i detta samarbete. Genom att vidmakthålla en trovärdig grund för totalförsvarets långsiktiga styrka och anpassningsbarhet bidrar Sverige till den säkerhetspolitiska stabiliteten och skapar förutsättningar för nationell handlingsfrihet. Vår militära alliansfrihet medverkar till att undvika konflikter och spänning i norra Europa och ger oss goda möjligheter att utveckla förtroendefulla relationer och samarbete för ökad säkerhet.

Det är Sverige självt som definierar den närmare innebörden av den militära alliansfriheten. Den sätter, bortsett från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inga hinder för svenskt deltagande i det internationella säkerhetssamarbetet.

Det är en svensk strävan att ge bidrag till gemensamma fredsfrämjande och humanitära insatser både i och utom Europa. Det är också ett svenskt mål att bidra till en effektiv och väl fungerande euro-atlantisk krishanteringsförmåga som med begäran från FN eller beslut av OSSE kan bidra till att främja samarbete och fredlig konfliktlösning i Europa. Sverige deltar i EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik. Jämsides med vår medverkan i FN och OSSE samarbetar vi med Nato och flertalet övriga europeiska stater inom ramen för EAPR och PFF. Vi är vidare en aktiv observatör i VEU.

4.4.2 Motionerna

Moderata samlingspartiet hemställer i partimotion *Fö6 (m) yrkande 3* (delvis) att riksdagen avslår regeringens förslag till säkerhetspolitiskt mål m.m. Medlemskapet i EU innebär att Sverige inte kan stå likgiltigt om något annat medlemsland skulle utsättas för våld eller hot om våld. Likaså vore det orimligt att göra avsteg från FN-stadgans förbud mot anfallskrig om ett land i vårt närområde skulle angripas. Mot denna bakgrund är regeringens beskrivning av alliansfriheten felaktig. Även om det är osannolikt, kan ingen på förhand utesluta att Sverige utsätts för väpnat angrepp under den närmaste tioårsperioden. I dag är Sverige beroende av hjälp redan i ett inledningsskede av ett krig. Behovet av säkerhetsgarantier blir därmed, utan att vara en akut fråga, ändå aktuellt.

I *yrkande 9* menar Moderaterna att Sveriges säkerhetspolitik kommit att definieras av vårt handlande. Sverige har under de senaste åren gjort successiva säkerhetspolitiska vägval. Rollen som aktiv observatör i VEU, det intensiva deltagandet i PFF och EAPR samt öppningarna för medlemskap i det västeuropeiska krigsmaterielsamarbetet WEAG är exempel på detta. I varje praktiskt hänseende har Sverige valt samarbetets väg. Ett öppet och nära samarbete med Nato har blivit en oomstridd och naturlig del av svensk politik. Sverige måste vara berett att fullt ut delta i den europeiska säkerhetsordningen. Ett framtida svenskt medlemskap i Nato blir därmed en naturlig fortsättning på vårt engagemang för samarbete i Europa.

I partimotion *Fö7 (fp) yrkande 2* anför Folkpartiet att Sveriges framtida säkerhet förutsätter ett aktivt deltagande i såväl byggandet av den framtida europeiska säkerhetsstrukturen som i kris- och konflikthantering. Nato bör vid sidan av EU utvecklas till en struktur för gemensam säkerhet med Sverige som medlem. Det finns inte anledning att nu ompröva den militära alliansfriheten, men full handlingsfrihet bör råda inför framtiden. Den militära alliansfriheten utesluter inte möjligheten att ge eller ta emot militärt bistånd i enlighet med FN-stadgans artiklar 49 och 51. Det vore olyckligt om alliansfriheten framställs så att Sverige närmast reflexmässigt skulle välja neutralitet vid en militär konfrontation i vårt närområde.

Utan att framställa något specifikt yrkande anför Vänsterpartiet i kommittémotion *Fö8 (v)* att det är viktigt att slå vakt om den svenska neutraliteten, som bl.a. gör Sverige till en fredsbevarande kraft. Fredsbevarande och fredsframtvingande insatser bör genomföras av FN och OSSE, anser motionärerna, och OSSE bör prioriteras av Sverige på bekostnad av deltagandet i PFF.

Kristdemokraterna för i kommittémotion *Fö9 (kd)* ett resonemang om de svenska säkerhetspolitiska målen, utan att framställa något yrkande. Motionärerna lägger vikt vid att Sverige behåller sin handlingsfrihet att i takt med förändringar i omvärlden kunna utveckla deltagandet i det europeiska säkerhetspolitiska samarbetet. Målsättningen bör vara att Sverige skall vara öppet för medlemskap i alla de säkerhetsorganisationer som finns i Europa.

Miljöpartiet menar i partimotion *U508 (mp) yrkande 25* att Amsterdamfördragets utveckling av den andra pelaren, dvs. EU:s gemensamma utrikes-

och säkerhetspolitik, var ett stort bakslag som gör Sveriges neutralitetspolitik till ett minne blott. Bland annat kan EU:s ministerråd besluta om militära aktioner som VEU utför. EU-kommissionen ser ett gemensamt militärt försvar som ett slutmål och vill ge VEU ökade resurser. Mot denna bakgrund kräver Miljöpartiet att Sverige upphör att vara observatör i VEU.

4.4.3 Utskottets överväganden

Utskottet ansluter sig till regeringens bedömning av den säkerhetspolitiska utvecklingen och tillstyrker regeringens förslag till säkerhetspolitikens mål med anledning av den säkerhetspolitiska kontrollstationen. Utskottet vill framhålla att försvarsutskottet kommer att behandla övriga delar av propositionen. Det sammansatta utrikes- och försvarsutskottets ställningstaganden utgör den säkerhetspolitiska grunden för försvarsutskottets vidare överväganden.

Flera motioner berör den svenska militära alliansfriheten. Moderaterna hemställer i Fö6 (m) yrkande 3 (delvis) att regeringens förslag till säkerhetspolitikens mål avslås, med motiveringen att Sverige inte kan stå passivt om ett land i vårt närområde skulle angripas. I yrkande 9 i samma motion hävdas att ett framtida medlemskap i Nato är en naturlig fortsättning på Sveriges nuvarande engagemang för samarbete i Europa. Folkpartiet anser i Fö7 (fp) yrkande 2 att det inte i dag finns anledning att ompröva den militära alliansfriheten, men att full handlingsfrihet bör råda inför framtiden. Nato bör vid sidan av EU utvecklas till en struktur för gemensam säkerhet med Sverige som medlem. Kristdemokraterna betonar i Fö9 (kd) att full handlingsfrihet bör råda och att Sverige bör vara öppet för medlemskap i alla de säkerhetsorganisationer som finns i Europa.

Vänsterpartiet anför i motion Fö8 (v) att det är viktigt att slå vakt om den svenska neutraliteten samt att svensk medverkan i OSSE bör prioriteras på bekostnad av deltagandet i PFF.

Sveriges säkerhetspolitik syftar ytterst till att bevara vårt lands fred och självständighet. Vårt säkerhetspolitiska mål är att i alla lägen och i former som vi själva väljer trygga en handlingsfrihet att, såsom enskild nation och i samverkan, kunna utveckla vårt samhälle.

Vår säkerhetspolitik har såväl en nationell som en internationell dimension.

Nationellt skall vi kunna möta militära hot som direkt berör Sverige. Vi skall också kunna förebygga och kunna hantera situationer som utan att direkt hota Sveriges fred och självständighet ändå skulle kunna innebära snabba och allvarliga försämringar av samhällets normala funktioner.

Om det säkerhetspolitiska läget försämras, skall vår säkerhetspolitik bidra till att spänningen i omvärlden, och särskilt i vårt närområde, begränsas. Vi skall kunna försvara vårt territorium mot kränkningar och angreppshandlingar var de än sker, och vi skall kunna agera för att tillvarata svenska intressen. Vi skall kunna motstå hot och påtryckningar och möta insatser som riktas mot funktioner och värden i det svenska samhället och som syftar till att påverka vårt agerande och samhällets funktion.

Vi skall också söka förebygga att vårt samhälle utsätts för svåra påfrestningar i fred genom den robusthet och förmåga till omställning som byggs in i det fredstida samhället. Det skall därutöver finnas en beredskap att hantera de påfrestningar som likväl kan uppstå.

Sveriges militära alliansfrihet syftande till att vårt land skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde består. Den förutsätter att vi har en betryggande försvarsförmåga.

Den militära alliansfriheten sätter, bortsett från avtal om ömsesidigt stöd till försvar mot väpnat angrepp, inga hinder för ett svenskt allsidigt och aktivt deltagande i internationellt säkerhetssamarbete. Detta gäller även inom det militära området.

Internationellt skall vi i samverkan med andra stater aktivt verka för fred och ökad säkerhet i omvärlden och därmed också för oss själva.

Sverige skall stödja FN:s globala insatser för fred och säkerhet.

I Europa är vårt säkerhetspolitiska mål att varaktigt säkra ett förtroendefullt och nära samarbete mellan alla stater. Detta skall nås främst genom samarbetet inom EU och med de euroatlantiska säkerhetsstrukturerna samt genom det regionala samarbetet i Östersjöområdet.

Sverige skall ge bidrag till gemensamma fredsfrämjande och humanitära insatser både i och utom Europa. Det är också ett svenskt mål att få till stånd en effektiv och väl fungerande euro-atlantisk krishanteringsförmåga som med begäran från FN eller beslut av OSSE kan bidra till att främja samarbete och fredlig konfliktlösning i Europa.

Sverige skall på det fredsfrämjande området sträva efter att samarbeta med Europas alla säkerhetsorganisationer.

Det svenska medlemskapet i EU har stor betydelse för vår säkerhetspolitik. Sverige är en aktiv medlem i OSSE och har deltagit i flera av organisationens insatser i fält. Det svenska samarbetet med Nato och andra partnerländer i EAPR och PFF är till nytta för den samlade säkerheten. Samtliga dessa samarbetsformer är prioriterade.

Det praktiskt inriktade samarbetet i Östersjöområdet utgör ett viktigt säkerhets- och förtroendeskapande verktyg. Vidare är stöd till de baltiska ländernas ansträngningar att uppnå medlemskap i EU särskilt prioriterat, även utifrån ett säkerhetspolitiskt perspektiv.

Sveriges militära alliansfrihet ger oss goda möjligheter att utveckla förtroendefulla relationer och samarbete för ökad säkerhet. Det bör understrykas att den militära alliansfriheten syftar till att Sverige skall kunna vara neutralt i händelse av krig i vårt närområde. I detta ligger att neutraliteten är en möjlighet och inte en automatisk konsekvens.

Liksom vid den senaste säkerhetspolitiska kontrollstationen (bet. 1996/97:UFöU1) betonar utskottet vikten av att Sverige bevarar handlingsfriheten att i takt med förändringar i omvärlden kunna utveckla sitt deltagande i det framväxande europeiska säkerhetssamarbetet. Den parlamentariskt sammansatta Försvarsberedningens uppdatering av det säkerhetspolitiska läget ligger till grund för den säkerhetspolitiska bedömning som regeringen gör i propositionen.

Utskottet ställer därmed sig bakom regeringens förslag till säkerhetspolitikens mål i propositionens yrkande 2.

Motionerna Fö6 (m) yrkande 3 (i berörd del) och 9 avstyrks. Fö7 (fp) yrkande 2 avstyrks med hänvisning till vad utskottet ovan anfört.

I motion U508 (mp) yrkande 25 kräver Miljöpartiet att Sverige skall upphöra att vara observatör i VEU.

Sveriges framtida säkerhet förutsätter ett aktivt deltagande i byggandet av den framtida europeiska säkerhetsordningen. Detta gäller bl.a. inom konflikthantering, inte minst i fredsbevarande och fredsfrämjande insatser. Sveriges engagemang på detta område återspeglas tydligt i vår medverkan i FN, OSSE, EAPR och det fördjupade PFF. Även vårt observatörskap i VEU och vårt deltagande i den Natoledda fredsfrämjande insatsen i Bosnien är integrerade delar i denna politik.

Kopplingen mellan EU och VEU kommer att förstärkas genom Amsterdamfördragets ikraftträdande. På svensk-finskt initiativ fastställer Amsterdamfördraget att militär krishantering, dvs. humanitära, fredsbevarande och fredsfrämjande insatser, skall utgöra ett huvudelement i EU:s säkerhetspolitiska samarbete. EU kommer att anlita VEU för att utföra sådana uppgifter. Samtliga EU:s medlemsstater har rätt – men inte skyldighet – att delta i VEU-insatser som EU har tagit initiativ till. Som observatör i VEU har Sverige möjlighet att bidra till den pågående diskussionen om en förstärkt europeisk förmåga att genomföra fredsbevarande och fredsfrämjande insatser. Observatörskapet har också gett Sverige möjlighet att påta sig ledningsansvaret för VEU:s rådgivningsinsats för minröjning i Kroatien.

Utskottet finner att det svenska observatörskapet i VEU utgör en naturlig del av Sveriges aktiva medverkan i arbetet för att främja fred och förebygga konflikter i Europa. Detta ligger i linje med Sveriges militära alliansfrihet. Motion U508 (mp) yrkande 25 avstyrks därmed.

4.5 Inriktning av Sveriges deltagande med totalförsvarsresurser i internationellt säkerhetssamarbete

4.5.1 Sammanfattning av propositionen (s. 77–93)

Former och legala grunder för internationellt säkerhetssamarbete

Det internationella säkerhetspolitiska samarbetet har efter det kalla krigets slut blivit alltmer omfattande och mångfasetterat. Det kan uppdelas i huvudområdena säkerhetsfrämjande samarbete, fredsfrämjande och humanitär verksamhet samt ömsesidiga säkerhetsgarantier.

Svensk säkerhetspolitik omfattar i dag ett brett deltagande i internationellt säkerhetspolitiskt samarbete. Det enda undantaget utgör ömsesidiga säkerhetsgarantier. Detta utesluter dock inte att Sverige skulle kunna bistå en annan FN-medlem eller ta emot bistånd vid verkställande av de åtgärder vilka säkerhetsrådet beslutat i enlighet med FN-stadgans artikel 49.

FN:s främsta uppgift är att upprätthålla internationell fred och säkerhet. Sveriges agerande i FN styrs bl.a. av grundsatsen att stadgans bestämmelser i alla avseenden måste efterlevas.

Kapitel VI i stadgan behandlar fredlig lösning av tvister medan kapitel VII rör inskridande i händelse av hot mot freden, fredsbrott och angreppshandlingar. Enligt det senare kapitlet kan FN:s säkerhetsråd besluta om militära tvångsåtgärder för att upprätthålla eller återställa internationell fred och säkerhet. Enligt kapitel VIII kan säkerhetsrådet bemyndiga regionala organisationer att genomföra insatser inklusive militära tvångsåtgärder.

Regeringen får som framgått ovan sätta in landets försvarsmakt för att möta väpnat angrepp mot Sverige. I övrigt får svensk väpnad styrka sättas in i strid eller sändas till ett annat land endast om riksdagen medger det, om det är medgivet i lag som anger förutsättningar för åtgärden eller om en skyldighet att vidta åtgärden följer av internationell överenskommelse eller förpliktelse som riksdagen godkänt.

Av detta följer att riksdagen på något sätt måste godkänna att en svensk väpnad styrka sänds utomlands. Riksdagen har delegerat beslutanderätten till regeringen i lagen (1992:1153) om väpnad styrka för tjänstgöring utomlands och lagen (1994:58) om utbildning för fredsfrämjande verksamhet. Enligt nämnda lagar finns möjlighet för regeringen att efter begäran av FN eller beslut som fattats av OSSE ställa väpnad styrka till förfogande för fredsbevarande verksamhet utomlands samt sända väpnad styrka utomlands för att delta i utbildning för fredsfrämjande verksamhet.

Fredsbevarande operationer anses normalt ligga inom ramen för fredlig lösning av tvister i enlighet med FN-stadgans kapitel VI. I vissa fall, t.ex. i f.d. Jugoslavien, har mandatet vad avser våldsanvändning till viss del utformats med stöd av kapitel VII.

Utöver FN-stadgan är OSSE:s Helsingforsdokument (1992) grundläggande för svenskt agerande. Petersbergsdeklarationen från VEU:s ministermöte 1992 inriktar organisationen mot krishantering samt fredsbevarande och fredsfrämjande insatser. Även Athendokumentet från 1993, utarbetat av NACC/PFF, med dess begreppsförklaringar för den fredsfrämjande verksamheten har relevans.

Internationellt säkerhetsfrämjande samarbete

Regeringens bedömning

Sverige bör aktivt delta i en fördjupad diskussion om hur EU:s gemensamma utrikes- och säkerhetspolitik kan stärkas och särskilt om hur formerna för en förbättrad krishanteringsförmåga kan se ut.

Sverige bör med kraft inrikta sig på en utveckling och fördjupning av EAPR och PFF.

Sverige bör utveckla samarbetet med USA, i syfte att främja det amerikanska engagemanget i norra Europa och på Balkan.

Sverige bör aktivt delta i samarbete inom ramen för vårt observatörskap i VEU.

Sverige bör utveckla det nordiska försvarsrelaterade samarbetet bl.a. genom upprättandet av en gemensam nordisk brigad för fredsfrämjande insatser.

Sverige bör utveckla och fördjupa stödet till de baltiska ländernas uppbyggnad av totalförsvar och andra säkerhetsfunktioner. Säkerhetssamarbetet med Tyskland och Polen bör utvecklas. Sverige bör även söka utveckla de försvarsrelaterade kontakterna och samarbetet med vissa områden i Ryssland (särskilt Kaliningrad, Murmansk och S:t Petersburg).

Skälen för regeringens bedömning

Sverige fortsätter sin långa tradition att aktivt medverka i FN:s fredsfrämjande verksamhet. FN saknar dock förmåga att operativt leda större fredsfrämjande insatser med utpräglat fredsframtvingande inslag. Regeringen anser att det är väsentligt att FN:s förmåga stärks att genomföra fredsfrämjande insatser av den karaktär som FN-stadgans kapitel VI avser. Sverige deltar i bildandet av en multinationell brigad (UN Shirbrig) som med kort varsel kan ställas till FN:s förfogande i fredsbevarande insatser.

OSSE:s stora antal medlemsländer och breda register av konfliktförebyggande verktyg ger organisationen en central roll i det europeiska säkerhetssystemet. Det omfattande rustningskontrollarbete och den verifikationsverksamhet som bedrivs inom ramen för OSSE bidrar till ökad avspänning i Europa. OSSE har även ett stort antal fältmissioner med högst varierande uppgifter. Sverige bör vara fortsatt pådrivande i arbetet med att modernisera Wiendokumentet från år 1994.

Insatserna i Bosnien kom att fungera som en katalysator för en rad förändringar beträffande Natos roll i det euroatlantiska säkerhetssystemet. Nato ägnar nu en allt större del av verksamheten åt krishantering utanför Natoländernas egna territorier, utveckling av samarbetet med Ryssland och ökat samarbete med icke alliansanslutna länder såsom Sverige. Nato har kommit att etablera sig som den centrala aktören för större militära krishanteringsoperationer i Europa och dess närområde.

Som den politiska ramen för PFF-frågor utgör EAPR ett forum för säkerhetspolitiska konsultationer. Sverige arbetar aktivt för att utveckla dess samarbetsformer. Tyngdpunkten i EAPR bör ligga på militär krishantering. Sverige har i EAPR hävdat att partnerländer måste få adekvat insyn och inflytande i planerings-, besluts- och styrningsprocessen rörande krishanteringsoperationer där de avser att delta eller redan deltar med trupp. EAPR erbjuder också ökade möjligheter till fördjupat samarbete kring insatser med civila resurser i fredstida kriser.

Sverige deltar sedan starten 1994 i samarbetet inom ramen för PFF. Sammanlagt 43 länder deltar i samarbetet – de 19 Natomedlemmarna samt partnerländer som Finland, Schweiz, Österrike och samtliga länder i f.d. Warszawapakten.

I syfte att stärka vår och andra länders förmåga att delta i internationella fredsfrämjande och humanitära operationer deltar Sverige aktivt i det vidareutvecklade och fördjupade PFF-samarbetet. I dag omfattar PFF-samarbetet övningar för alla typer av krishantering utanför de kollektiva försvarsförpliktelserna i Natofördragets artikel 5. Detta bidrar till att bygga upp en gemensam europeisk krishanteringsförmåga med en tydlig nordamerikansk medverkan.

Det fördjupade PFF-samarbetet medför också ökad öppenhet och stärkt förtroende inom PFF-kretsen, vilket är säkerhetsskapande i sig. Detta gäller inte minst i Östersjöregionen. Sverige bör aktivt bidra till att främja de baltiska staternas möjligheter att delta i PFF-samarbetet. Det är också viktigt att djupare involvera Ryssland i den europeiska säkerhetsstrukturen.

I och med att Amsterdamfördraget träder i kraft under 1999 kommer kopplingen mellan EU och VEU att stärkas. De s.k. Petersbergsuppgifterna, dvs. humanitära, fredsbevarande och fredsfrämjande uppgifter, blir ett huvudinslag i EU:s säkerhetspolitiska samarbete. Unionen lägger fast den övergripande politiska ramen och tar initiativet till insatserna, som sedan utförs av VEU. De resurser som Sverige utvecklar inom ramen för Nato/PFF kan också göras tillgängliga för VEU. Vägledande för svensk politik är att vi inte ser något motsatsförhållande mellan VEU och Nato/PFF.

De nordiska ländernas intresse för att samarbeta kring försvars- och säkerhetspolitiska frågor har ökat väsentligt under senare delen av 1990-talet, med det fredsfrämjande området som kärna. Samarbetet inom Nordcaps, Nordic Coordinated Arrangement for Military Peace Support, stärker de nordiska ländernas förmåga att agera gemensamt.

Andra nordiska samarbetsområden är säkerhetsfrämjande insatser i de baltiska länderna och den årliga fredsfrämjande övningen i PFF:s anda Nordic Peace. Sedan 1994 finns ett avtal om nordiskt försvarsmaterielsamarbete.

1998 ingicks en överenskommelse med Finland om fördjupat samarbete på en rad områden, bl.a. försvarsmateriel, militära övningar, krishantering och personutbyte.

De gemensamma nordiska intressena har förstärkts genom Sveriges och Finlands EU-medlemskap och de nordiska ländernas samarbete inom ramen för PFF och vid internationella operationer. Denna värdegemenskap har en stabiliserande inverkan på läget i nordvästra Europa. Det nordiska samarbetet är också viktigt i den pågående processen att utveckla den europeiska säkerhetsarkitekturen. Vidare har de nordiska länderna ett gemensamt intresse av att förankra hela regionen, dvs. även de baltiska staterna och Ryssland, i ett europeiskt och transatlantiskt sammanhang.

Det nordiska samarbetet bör utvecklas ytterligare med bl.a. upprättande av en nordisk fredsfrämjande brigad med förmåga att delta i fredsfrämjande insatser med stöd av FN-stadgans kapitel VII. Det nordiska samarbetet bör även utvecklas för sjö- och flygstridskrafter. Sveriges och Finlands likartade säkerhetspolitiska förutsättningar, geografiska närhet, militära alliansfrihet och medlemskap i EU gör det särskilt naturligt att ytterligare utveckla och fördjupa det bilaterala samarbetet. Gemensamt agerande i PFF, EAPR, EU,

VEU och OSSE är en styrka. Det försvarsrelaterade samarbetet med Danmark och Norge bör likaså fördjupas.

Stärkandet av samarbetet och säkerheten i Östersjöregionen är en central del av svensk säkerhetspolitik. Ett grundläggande mål är att regionen förblir en naturlig del av det euroatlantiska säkerhetssystemet och att inga särarrangemang skapas. Främjande av demokratisk utveckling och fungerande civila institutioner har även en viktig konfliktförebyggande funktion. EU-utvidgningen är härvidlag av central betydelse.

Sverige bör utveckla och fördjupa stödet till de baltiska ländernas ansträngningar att bygga upp totalförsvar under demokratisk kontroll. Det är viktigt att Sverige uppmuntrar gränsöverskridande samarbete mellan regionens länder. Detta gäller särskilt mellan de baltiska länderna och Ryssland. Det säkerhets- och försvarsrelaterade samarbetet med andra länder i Östersjöregionen, t.ex. Polen och Tyskland, bör också utvecklas vidare. Samarbetet inom det s.k. BALTSEA bidrar till samordning mellan olika givare av bistånd till de baltiska länderna. Regionalt kan PFF-samarbetet förbättras bl.a. genom att höja samverkansförmågan inom räddningstjänst och kustbevakning.

Sverige och Finland presenterade våren 1998 ett initiativ inom ramen för OSSE:s säkerhetsforum, som i förtroendeskapande syfte innebar erbjudande till grannländerna att på ömsesidig grund göra utvärderings- och inspektionsbesök i enlighet med Wiendokumentet. I säkerhetsforums diskussioner har Sverige och Finland avvisat en ordning med fast regionala grupper eftersom sådana skulle riskera att skapa intrycket att Östersjöregionens säkerhet kan separeras från det euroatlantiska områdets säkerhet.

Mellan Sverige och Ryssland finns i dag ett relativt väl utvecklat bilateralt försvarsrelaterat utbyte. Det är av särskilt betydelse att dessa kontakter ges reella möjligheter att resultera i konkreta projekt och att utvecklingen mot utökade kontaktytor bör fortsätta. Särskilt viktigt är att utveckla samarbete med Kaliningrad samt S:t Petersburgs- och Murmanskregionerna.

Ett viktigt syfte är att bidra till att Ryssland involveras i det euroatlantiska säkerhetssystemet. Samarbetet försvåras för närvarande av Rysslands ekonomiska kris och den pågående omställningsprocessen i krigsmakten. Det är därför angeläget att samarbetet bedrivs med ett långsiktigt perspektiv.

Det är väsentligt att Förenta staterna behåller sitt engagemang för säkerheten i norra Europa. Det säkerhetssamarbete som Sverige har med USA bidrar till detta. Den bilaterala relationen har också visat sig vara av värde utanför det svenska närområdet, inte minst i Balkan. Samarbetet med Förenta staterna bedrivs också i en rad säkerhetspolitiska forum, bl.a. i EAPR och PFF.

Deltagande med försvarsresurser m.m. i fredsfrämjande verksamhet

Regeringens bedömning

Sverige bör kunna delta i den fredsfrämjande och humanitära verksamheten på största möjliga bredd med de resurser som står till förfogande.

Skälen för regeringens bedömning

På sikt bör ökade resurser kunna avdelas för internationell verksamhet vilket medger ökad förmåga att bidra med försvarsresurser i fredsfrämjande och humanitär verksamhet. Det kan komma att ta tid att skapa en sådan ökad förmåga, varför det finns ett behov av att skilja på vilka förändringar som är möjliga på kort, medellång och lång sikt.

Efterfrågade resurser

När det gäller mer omfattande internationella fredsfrämjande insatser efterfrågas i första hand större förband. Samövning av förband i multilaterala funktioner är ett sätt för mindre länder att skapa tillräckligt stora förband. Mot denna bakgrund är en nordisk brigad för fredsfrämjande insatser särskilt intressant.

När det gäller begränsade och specialiserade insatser finns en efterfrågan på markförband och andra resurser för t.ex. ammunitions- och minröjning, stabstjänst, transporter, hälso- och sjukvård samt övervakning. Det finns i dag inte någon efterfrågan på svenskt stridsflyg i fredsfrämjande insatser. Däremot efterfrågas flygtransportkapacitet. Spaningsuppgifter kan också bli aktuella. Inte heller svenska marina resurser är efterfrågade med undantag för minröjning i grunda vatten.

Begränsande faktorer

På sikt bör ökade ekonomiska resurser kunna avdelas för internationell verksamhet genom att ta en del av de resurser i anspråk som kan frigöras genom neddragningen av förmågan till invasionsförsvar. Detta är dock något som kommer att ta tid. Ett utökat svenskt deltagande i internationell verksamhet kommer därför inte att vara möjligt att realisera i närtid.

Antalet totalförsvarspliktiga som genomgår utbildning kan med nuvarande villkor påverka rekryteringen till internationell tjänstgöring. För närvarande sker översyner av pliktsystemet och eventuell skyldighet för anställd personal att medverka i internationella insatser. Regeringen anser det vara av vikt att den anställda personalen ser den internationella tjänstgöringen som en naturlig och integrerad del av yrket.

Vilka resurser Sverige kan ställa till förfogande för större fredsfrämjande insatser kommer också att vara beroende av vilken samverkansförmåga vi har.

Civila resurser

Sverige kan även bidra med civila resurser till fredsfrämjande och humanitära insatser. En ökad samverkan mellan civila och militära resurser är av stor betydelse vid komplexa krishanteringsinsatser. Regeringen ser det därför som väsentligt att fortsatt se över förutsättningarna för ett utnyttjande av civila resurser i fredsfrämjande verksamhet. Sådana civila resurser kan häm-

tas från flera olika samhällssektorer, t.ex. räddningstjänsten, hälso- och sjukvården, polisen samt från biståndet.

Normalt handlar det om insatser med resurser som hämtas från myndigheternas ordinarie verksamhet och inte om de kompletterande resurser som anskaffas särskilt för totalförsvar. Resurserna för civilt försvar skall i allmänhet anpassas till att kunna användas vid internationella fredsfrämjande och humanitära insatser. På samma sätt skall dessa resurser även kunna användas vid svåra påfrestningar på samhället i fred.

4.5.2 Motionerna

I partimotion *Fö7 (fp) yrkande 3* anser Folkpartiet det vara naturligt att Sverige deltar med totalförsvarsresurser i internationella fredsbevarande och fredsfrämjande insatser. Internationella insatser utgör en av försvarets fyra huvuduppgifter och bör, med den ominriktning som försvaret nu genomgår, utgöra ett större inslag i verksamheten. Att villkora en utökad internationell verksamhet till de ekonomiska förutsättningarna är en alltför defensiv hållning, menar Folkpartiet. För att frigöra ytterligare medel för internationella insatser bör inte fler värnpliktiga än nödvändigt utbildas.

Vänsterpartiet anför i kommittémotion *Fö8 (v) yrkande 1* att FN:s ekonomiska problem är den främsta orsaken till att organisationen i dag saknar förmåga att operativt leda större fredsfrämjande insatser. Medlemsländernas skuld till FN uppgår till närmare 3 miljarder dollar, varav USA står för över hälften. Att världens enda stormakt inte betalar sina avgifter har en demoraliserande effekt även på andra länder. En demokratisering och effektivisering av FN:s administration är också viktig. Sverige har som neutral stat en viktig roll att spela härvidlag.

I *yrkande 3* betonar motionärerna betydelsen av att stärka den sociala infrastrukturen vid fredsbevarande arbete. Uppbyggande av demokrati efter en väpnad konflikt handlar om att skapa förtroende. Kvinnors roll i detta arbete och kvinnors trygghet i ett framtida demokratiskt samhälle utgör grunden för en stabil utveckling.

I kommittémotion *Fö9 (kd)* anför Kristdemokraterna att Sverige genom att delta i internationell fredsfrämjande verksamhet direkt påverkar säkerhetsläget i vår omvärld. Medverkan kan ske på mandat av FN och OSSE under ledning av bl.a. FN, OSSE, Nato och VEU. Nato är i dag den centrala aktören när det gäller större militära krishanteringsoperationer på den europeiska kontinenten. Förmågan att delta i fredsframtvingande insatser bör utgöra grunden i utvecklingen och utbildningen av olika krigsförband. I *yrkande 12* krävs att resurser avsätts för att kunna avdela förband från alla försvarsgrenar till internationella operationer.

Motionärerna anför vidare att de uppgifter som åligger markstridsförband i samband med internationella kriser är synnerligen påtagliga. För att få en modern interoperabel försvarsmakt måste även sjö- och luftstridskrafternas förmåga att delta i fredsframtvingande operationer i vårt närområde utvecklas vidare *(yrkande 13)*.

I kommittémotion *Fö15 (mp) yrkande 3* beklagar Miljöpartiet att Försvarsberedningens förslag om att utveckla särskilda obeväpnade civila insatsenheter för fredsfrämjande och humanitära insatser inte återfinns i regeringens proposition. Behovet av en insatsberedd ledningsfunktion för en sådan styrka har tydliggjorts bl.a. i samband med upprättandet av den höge representantens kontor i Bosnien-Hercegovina 1995 samt OSSE:s verifikationsmission 1998. Motionärerna anför vidare i *yrkande 4* att civilmilitär samverkan (CIMIC) bör utgöra ett centralt inslag i Sveriges engagemang i Partnerskap för fred (PFF).

4.5.3 Utskottets överväganden

I motionerna Fö7 (fp) yrkande 3 samt Fö9 (kd) yrkande 12 och 13 framhålls betydelsen av det svenska försvarets internationella medverkan, och att dessa uppgifter bör ges ökade resurser.

Utskottet konstaterar inledningsvis att deltagande i fredsfrämjande och humanitära insatser är en av totalförsvarets fyra huvuduppgifter. Sverige verkar på många olika sätt för fred, säkra samhällen och internationellt samarbete runt Östersjön, i Europa och i världen. Ett viktigt inslag i säkerhetspolitiken är att verka för avspänning, nedrustning, samarbete och demokratisk utveckling. I propositionen betonar regeringen att försvarets internationella medverkan ges hög prioritet. I det förhållandevis goda säkerhetspolitiska läge som råder för Sveriges del bör relativt sett ökad vikt läggas vid totalförsvarsresursernas bidrag till fred och säkerhet i omvärlden. De fysiska resurser som avdelas för svenska bidrag till fred och säkerhet i omvärlden skall i de flesta fall vara desamma som för totalförsvarets övriga uppgifter. Stor vikt läggs därför vid att utveckla och fördjupa det svenska totalförsvarets förmåga till internationell samverkan.

Nato har kommit att etablera sig som den centrala aktören för större militära krishanteringsoperationer i Europa och dess närområde. Natos standard och metoder är också de som används vid FN-ledda fredsbevarande insatser. Vår medverkan i PFF-samarbetet är mot den bakgrunden särskilt värdefull för att träna och höja samverkansförmågan. Sverige deltar med enheter från samtliga försvarsgrenar för att stärka förmågan att kunna delta i fredsfrämjande insatser på ett säkert och effektivt sätt. Detta är också viktigt för att förband skall kunna uppträda inom en nordisk fredsfrämjande brigad och inom den multinationella snabbinsatsbrigaden Shirbrig.

Utskottet ställer sig bakom regeringens inriktning att samverkansförmågan *i första hand* bör förbättras för sådana typer av enheter som kan förväntas efterfrågas för internationella fredsfrämjande insatser och där svenska resurser är särskilt lämpade. Såväl luft- som sjöstridskrafter deltar i PFF-övningar och har under 1990-talet ökat sin förmåga att bidra till fredsfrämjande och humanitär verksamhet. Som Försvarsberedningen framhåller i sin rapport har dock svenska sjö- och flygstridskrafter – förutom transportflyget och marin minröjning – endast i begränsad omfattning varit efterfrågade för fredsfrämjande och humanitära insatser.

Utskottet ställer sig också bakom den inriktning av förmåga och organisation för internationellt säkerhetssamarbete inom det militära försvaret som regeringen redogör för i propositionen. Detta innebär att en ny organisation och ett nytt utbildningssystem kan komma att behöva införas för att möta kraven på en utökad kontinuerlig insatsförmåga, och att en alternativ användning av krigsförbanden bör eftersträvas så att en likartad förbandsstruktur skapas oavsett uppgift. Flexibelt sammansatta markförband som i första hand består av bataljonsförband om 700–1 200 man bör organiseras, vid behov förstärkta av kompaniförband. Sjöstridskrafter bör kunna delta i fredsfrämjande och humanitära insatser i vårt närområde. Luftstridskrafter bör ges en förhöjd förmåga att delta i fredsfrämjande insatser med spaningsflyg och transportflyg.

Med vad ovan anförts anser utskottet att motion Fö7 (fp) yrkande 3 är besvarad. Motion Fö9 (kd) yrkandena 12 och 13 avstyrks.

Vänsterpartiet framhåller i Fö8 (v) yrkande 1 att FN:s förmåga att leda större fredsfrämjande insatser inskränks bl.a. på grund av den ekonomiska kris organisationen befinner sig i.

Utskottet vill framhålla Förenta nationernas särskilda roll för internationell fred och säkerhet och som upprätthållare av folkrätten. FN:s säkerhetsråd är kärnan i den internationella säkerhetsordningen. Det är säkerhetsrådet som har till uppgift att besluta om militär våldsanvändning, förutom i fall av självförsvar eller i extrema nödsituationer. Detta gäller oavsett vem som har uppdrag att leda den fredsfrämjande insatsen.

FN saknar dock i dag förmåga att operativt leda större fredsfrämjande insatser med utpräglat fredsframtvingande inslag. Ett skäl till detta är att de flesta medlemsstater inte är beredda att oinskränkt överlämna befälsrätten över sina trupper för sådana operationer. Insatsen i Bosnien-Hercegovina har visat på behovet av andra lösningar. Nato har i Europa fått en allt viktigare roll i detta avseende.

Utskottet delar motionärernas oro över att många länder, däribland USA, har stora skulder till FN. Det är likaså betydelsefullt att FN:s administration demokratiseras och effektiviseras. Sverige har agerat både för att FN:s medlemsstater skall betala sina medlemsavgifter och för att reformera FN. Utskottet utgår från att regeringen fortsätter att verka för att medlemsländerna fullgör sina åtaganden gentemot FN.

Med detta anser utskottet motion Fö8 (v) yrkande 1 besvarad.

I Fö8 (v) yrkande 3 framhåller Vänsterpartiet betydelsen av att stärka den sociala infrastrukturen vid fredsbevarande arbete.

Miljöpartiet anför i motion Fö15 (mp) yrkande 3 att Sverige bör utveckla och organisera särskilt obeväpnade och civila insatsenheter för fredsfrämjande och humanitära insatser. I yrkande 4 hävdas att ökad civilmilitär samverkan bör vara ett av målen för det svenska engagemanget i PFF.

Att bygga upp den sociala infrastrukturen är en oundgänglig del i återuppbyggnadsarbetet efter ett krig eller en intern väpnad konflikt. Som ett led i

detta arbete ger Sverige ett omfattande stöd till demokratiinsatser och institutionsuppbyggnad i bl.a. Bosnien-Hercegovina, El Salvador och Kambodja. Insatser för att stärka kvinnors möjligheter att verka politiskt ingår i dessa.

Rörande deltagande med civila enheter i fredsfrämjande och humanitära insatser vill utskottet framhålla det svenska deltagandet i bl.a. OSSE:s verifikationsmission i Kosovo 1998. Denna typ av insatser har en viktig roll att spela särskilt i syfte att förebygga konflikter. Utskottet har inhämtat att det inom Regeringskansliet pågår ett arbete med att ta fram ett handlingsprogram för konfliktförebyggande insatser. Sådana insatser är i allmänhet civila. Genom att de inleds på ett så tidigt stadium som möjligt kan de medverka till att militära insatser undviks. Sverige har kapacitet att delta i civila fredsfrämjande insatser. Samtidigt bör vi besitta förmåga att delta i hela spektrumet av möjliga humanitära, fredsbevarande och fredsframtvingande insatser.

Inte minst insatserna i Bosnien-Hercegovina har visat på betydelsen av civila komponenter vid fredsfrämjande insatser. I propositionen framhålls att PFF-samarbetet sker i alltmer sammansatta och multifunktionella övningar. Sverige har varit pådrivande för att militära övningar inom PFF i större utsträckning även skall innefatta civila element. Den nordisk-baltiska övningen Nordic Peace 98 och den kommande datorsimulerade övningen Viking 99 syftade bägge till att öva samordning mellan civila och militära resurser vid fredsfrämjande och humanitära insatser. Regeringen har vidare låtit genomföra en särskild utredning om civilmilitär samverkan vid internationella fredsfrämjande insatser, vilken nyligen avlämnat sitt betänkande (SOU 1999:29).

Med vad ovan anförts anses motionerna Fö8 (v) yrkande 3 samt Fö15 (mp) yrkandena 3 och 4 besvarade.

4.6 Internationellt militärt säkerhetssamarbete

4.6.1 Sammanfattning av propositionen (s. 111–118)

Regeringens bedömning

En ny organisation och ett nytt utbildningssystem bör införas för att möta kraven på en utökad kontinuerlig internationell insatsförmåga. Härvid bör en alternativ användning av krigsförbanden eftersträvas så att en likartad förbandsstruktur skapas oavsett uppgift.

Flexibelt sammansatta markstridsförband, i första hand bataljonsförband om 700–1 200, bör organiseras. Kompaniförband bör kunna förstärka bataljonsförbanden. Förbandstyperna bör kunna utnyttjas för såväl fredsframtvingande som fredsbevarande insatser.

Sjöstridskrafterna bör kunna delta i fredsfrämjande och humanitära insatser i vårt närområde. Luftstridskrafterna bör ges en ökad interoperabilitet så att förmågan till deltagande i insatser med spanings- och transportflyg förbättras.

Skälen för regeringens bedömning

Det är ett svenskt intresse att aktivt delta i det internationella säkerhetssamarbetet. Försvarsmaktens internationella insatsförmåga bör prioriteras och utvecklas. En förbättrad internationell insatsförmåga kräver på sikt en ny organisation av och ett nytt utbildningssystem för de militära resurserna.

Den operativa planeringen bör utvecklas för att också tillgodose internationell verksamhet. Försöksverksamhet bör utvecklas i syfte att utveckla nya krigsförband och metoder för officers- och värnpliktsutbildning. Ett förändrat rekryteringssystem bör övervägas. De begränsade resurserna ställer krav på alternativanvändning av krigsförbanden. Strävan bör på sikt vara att svenska krigsförband skall kunna användas såväl i det nationella försvaret som i internationella insatser. PFF:s planeringsprocess (PARP) tjänar som grund för att samtliga krigsförband i utlandsstyrkan skall kunna uppnå erforderlig samverkansförmåga. Sveriges snabbinsatsförmåga bör utvecklas ytterligare. Vidare bör tiden för att organisera andra krigsförband minskas från tre till två månader.

För att säkerställa svenskt inflytande i ledningen av de insatser vi deltar i med krigsförband bör beredskapskontrakt motsvarande snabbinsatsstyrkans tecknas med kvalificerad stabspersonal.

Sverige bör samtidigt kunna ha en snabbinsatsstyrka, en flexibelt sammansatt bataljon samt en kompanienhet insatta utomlands.

Mekaniserade snabbinsatsbataljoner omfattande 700–1 000 man bör så sikt utvecklas. Vidare bör flexibelt sammansatta mekaniserade bataljoner med mellan 700 och 1 200 man organiseras. På sikt bör även kompaniförband organiseras. Bataljonerna bör på sikt nå en sådan samverkansförmåga att de kan ingå i Natoledda krishanteringsinsatser. Kostnaden för en internationell insats med en bataljon under ett år uppgår till mellan ca 700 och 1 000 miljoner kronor.

Ledningsfunktioner, ammunitions- och minröjning, logistik samt sjukvård är särskilt efterfrågade av FN. Därför bör stabs- alternativt ledningskompani för en brigad, ingenjörskompani med ammunitions- och minröjningsförmåga, logistikkompani samt ett sjukhuskompani på sikt organiseras.

Erfarenheterna från SFOR visar att det finns behov av helikoptrar.

Vid fredsfrämjande och humanitära insatser är det viktigt att söka upprätta samarbete mellan parterna i konflikten. En mindre enhet, alternativt enskilda officerare, bör utbildas för att understödja främst de svenska förbanden med att utarbeta information till partnerna i en konflikt.

Vikten av svensk minröjningskapacitet för internationella insatser har betonats under de senaste åren. Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC) har upprättats och initiativ till nordisk samordning har tagits. Nyligen avslutades den svenska minröjningsinsatsen i Västsahara. Minröjningsförmågan bör utvecklas ytterligare, bl.a. genom forskning, materielutveckling och utbildning.

Förmågan att hantera stress efter svåra olyckor, gisslansituationer eller andra traumatiska upplevelser för personalen i utlandsstyrkan bör utvecklas.

Erfarenheterna från Bosnien har visat att underrättelsetjänst är en viktig funktion i fredsfrämjande och humanitära insatser. Underrättelsetjänsten bör ytterligare utveckla samverkan med andra länder inom ramen för fredsfrämjande verksamhet.

Svenska sjö- och luftstridskrafter har i begränsad omfattning varit efterfrågade för fredsfrämjande och humanitära insatser.

Sjöstridskrafter bör även fortsättningsvis kunna delta i övningsverksamhet inom ramen för det säkerhetsfrämjande samarbetet, främst i närområdet. På sikt bör Sverige kunna delta i fredsfrämjande och humanitära insatser med främst kustkorvetter och minröjningsfartyg i fredsfrämjande och humanitära insatser i vårt närområde.

Sverige bör fortsatt bidra med transportflyg för internationell fredsfrämjande, humanitär och säkerhetsfrämjande verksamhet. Fler transportplan bör på sikt få förmåga att uppträda i fientlig miljö. Sverige bör ta initiativ till att utveckla ledningsstaber för flygtransporter i samband med internationella insatser.

För att svenskt stridsflyg skall kunna delta i fredsfrämjande insatser krävs anpassning av flygsystemen till internationell standard, något som av kostnadsskäl kan genomföras först på lång sikt. I närtid bör svenskt stridsflyg kunna delta i viss övningsverksamhet inom ramen för det säkerhetsfrämjande samarbetet, främst i närområdet.

Personal i särskild beredskap omfattar i dag 15 officerare. Syftet är att snabbt kunna förstärka krigsförbanden inom utlandsstyrkan eller möjliggöra uppträdande inom internationella militära eller civila organisationer för såväl fredsfrämjande, säkerhetsfrämjande som humanitär verksamhet.

Inom Europa och Nato pågår ett omfattande arbete för att uppnå gemensamma standarder på materielområdet. Sverige bör fortsätta att delta och analysera denna utveckling. Regeringen avser uppdra åt Försvarsmakten att i samverkan med Försvarshögskolan, Försvarets forskningsanstalt och Försvarets materielverk genomföra en fördjupad interoperabilitetsstudie.

Betydelsen av samordning mellan civil och militär verksamhet har förstärkts i takt med att det internationella samfundet utvecklat förmågan till multifunktionella insatser. I det senaste försvarsbeslutet betonades nödvändigheten av civil och militär samordning. Regeringen har tillsatt en särskild utredare om civilmilitär samverkan, som kommer att redovisa sina slutsatser den 1 april 1999.

4.6.2 Motionerna

I kommittémotion *U404 (kd) yrkande 1* framför Kristdemokraterna krav på att det svenska engagemanget för minröjning ökas. Omkring 10 000 människor dödas och minst lika många skadas och lemlästas varje år av minor. Närmare 90 % av offren är civila och en fjärdedel barn. Sverige har tagit

fram mekaniska metoder och även minhundar som kan användas för att desarmera landminor. Det vore vidare naturligt att Sverige tillsammans med andra aktiva länder tar initiativ till ett omfattande och effektivt minröjningsprogram världen över, anförs i *yrkande 2*.

I flerpartimotion *U405 (mp, m, v, kd, c, fp)* framhålls att ca 110 miljoner minor beräknas ligga nedgrävda i 64 länder. Landminor utgör ett av de största hindren i återuppbyggnadsarbetet efter konflikter. Sverige tillhör de länder som satsar mest på humanitär minröjning. I *yrkande 1* anförs att Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum (SWEDEC) i Eksjö bör inrätta ett testområde för minröjningssystem. De nödvändiga resurserna för detta ändamål bör kunna beviljas, menar motionärerna. Insatserna mot minor utgör i dag endast 1 ‰ av försvarsanslagen. Försvarsmaktens ekonomiska problem får därför inte gå ut över satsningarna på minröjningsverksamheten, utan denna bör i stället intensifieras ytterligare, anförs det i *yrkande 2*.

I *yrkande 3* begärs att Sverige, gärna i samarbete med Norge, bidrar till att det svenska företaget Biosensor Applications kan fortsätta utvecklingen av den ”konstgjorda hundnosen”. Motionärerna menar även i *yrkande 4* att det är angeläget att Försvarsmakten kan bidra till att FOA fortsätter att utveckla den s.k. multisensorn mot landminor. Behovet är stort och det är sannolikt att det kan bli en gemensam nordisk beställning av den färdiga multisensorn. Vidare har Bofors byggt den nya mekaniska minröjaren Mine-Guzzler och har begärt att få testa och utvärdera fordonet vid SWEDEC. Motionärerna stöder Bofors hemställan i *yrkande 5*.

Motionärerna efterlyser vidare en central samordningsfunktion inom Regeringskansliet för minröjningsinsatser. I *yrkande 7* föreslås att regeringen varje år överlämnar en skrivelse till riksdagen som utförligt skildrar Sveriges engagemang för minröjning.

Miljöpartiet framför i partimotion *Fö210 (mp) yrkande 6* krav på ökat svenskt engagemang för FN:s minröjningsoperationer. Trots de enorma och akuta behoven deltar alltför få i FN-ledd minröjning. Sveriges bidrag till minröjning i Västsahara 1998 omfattade ett åttiotal personer, vilka i huvudsak röjde för militären och inte för civilbefolkningen.

4.6.3 Utskottets överväganden

I många länder utgör antipersonella minor under lång tid efter en väpnad konflikt ett av de största hindren för återgång till ett normalt liv. Minröjning är därför ofta en viktig komponent i fredsfrämjande insatser. Tyvärr är de insatser som det internationella samfundet för närvarande gör på området långtifrån tillräckliga.

Sverige hör till de länder som varit aktiva både när det gäller att verka för ett internationellt förbud mot antipersonella minor och för att röja de minor som ligger utplacerade i ett flertal konfliktdrabbade länder. Sverige påtog sig 1996 ansvaret som nordisk koordinator för minröjningsinsatser. Inom den nordiska kretsen sker samordning vad gäller forskning, materielutveckling, utbildning samt fredsfrämjande och humanitära insatser.

Utskottet noterar med tillfredsställelse att Sverige under de senaste åren har höjt sin profil vad gäller minröjning. Anslagna medel för minröjning har höjts väsentligt. Förutom ledningsansvaret för nordiska insatser utförde Sverige på FN:s begäran ett minröjningsuppdrag i Västsahara under 1998. Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum, SWEDEC, har inrättats i Eksjö och flera viktiga projekt för materielutveckling pågår där. Samarbete sker med Bofors och andra företag som är verksamma för att utveckla ny teknik för minröjning.

I likhet med motionärerna fäster utskottet stor vikt vid att Sverige är aktivt vad gäller minröjning. Det finns dock inte anledning för riksdagen att i det enskilda förvaltningsärendet för regeringen föreskriva vilka projekt som bör ges stöd. Utskottet noterar vidare den framträdande roll som Sverige spelar i Norden, men överlåter i övrigt åt regeringen att avgöra huruvida särskilda internationella initiativ är lämpliga.

FN:s generalsekreterare rapporterar årligen till generalförsamlingen om vad som görs på minröjningsområdet, både inom och utom FN-systemet. Utskottet finner det värdefullt att regeringen löpande redovisar för riksdagen vilka svenska ansträngningar som görs, såsom har skett i bl.a. budgetarbetet. Utskottet utgår från att regeringen även fortsättningsvis fortsätter att informera riksdagen i lämpliga former och finner det därför inte påkallat att begära en särskild årlig regeringsskrivelse om minröjning.

Sverige har under de senaste åren ökat sitt stöd till minröjning i FN:s regi. Förutom den svenska insatsen i Västsahara utgick under 1998 stöd med drygt 70 miljoner kronor till FN:s insatser i bl.a. Afghanistan, Kambodja, Moçambique och Bosnien-Hercegovina. Vidare ges svenskt stöd till minröjningsinsatser som utförs av enskilda organisationer.

Med vad ovan anförts anser utskottet motionerna U404 (kd) yrkande 1, U405 (mp, m, v, kd, c, fp) yrkandena 1 och 2 samt Fö210 yrkande 6 besvarade. Motionerna U404 (kd) yrkande 2 samt U405 (mp, m, v, kd, c, fp) yrkandena 3–5 och 7 avstyrks.

4.7 Exportfrågor

4.7.1 Sammanfattning av propositionen (s. 125–129)

Exportstödjande verksamhet

Regeringens bedömning

Regeringen avser att se över om nuvarande stöd till svensk försvarsindustris exportansträngningar och internationella samverkan är tillräcklig.

Skälen för regeringens bedömning

För att Försvarsmaktens behov av inhemsk försvarsindustriell kapacitet skall kunna tillgodoses krävs att de svenska företagen har möjlighet att exportera och delta i internationellt samarbete. Försvarsutskottet har i betänkande 1998/99:FöU1 anmodat regeringen att vidta ytterligare åtgärder i syfte att

skapa bättre förutsättningar för angelägna exportframgångar för viktiga försvarsmaterielprojekt, däribland JAS 39 Gripen.

Sveriges medverkan i det internationella försvarsmaterielsamarbetet har ökat påtagligt. I takt med att exportframgångar uppnås för våra viktigaste materielprojekt ökar försvarsindustrins behov av exportstöd. Det är därför angeläget att se över om nuvarande organisation och resurser för exportstödjande verksamhet vid Regeringskansliet och myndigheter är ändamålsenliga och tillräckliga. Regeringen kommer i budgetpropositionen att informera riksdagen och lämna förslag på åtgärder för att skapa erforderligt stöd till exportframgångar.

Inriktning av mellanstatligt samarbete på materielområdet

Regeringens bedömning

Vårt samarbete med andra stater på materielområdet bör öka. Samarbetet bör bedrivas med sådan inriktning och omfattning som långsiktigt tillgodoser det militära försvarets intresse av att kunna skaffa materiel till hög kvalitet till bra villkor.

Skälen för regeringens bedömning

Sveriges bilaterala materielsamarbete regleras genom särskilda överenskommelser med ett stort antal länder. Mellan de nordiska länderna finns ett ramavtal från 1994 med målet att etablera en gemensam nordisk marknad för försvarsmateriel. Inom Europeiska unionen (EU) pågår ett arbete som syftar till att pröva förutsättningarna för ökat samarbete på försvarsmaterielområdet. Sveriges deltagande inom ramen för PFF har på materielområdet till syfte att öka förmågan till samverkan mellan Nato- och partnerländerna.

1997 blev Sverige, och de andra observatörerna i VEU, också observatör i Western European Armaments Group (WEAG). Observatörskapet innebär att vi nu deltar i det arbete i tre paneler som verksamheten är organiserad i. Som regeringen anförde i 1996 års totalförsvarsproposition bör Sverige eftersträva att ingå i WEAG. Regeringen har uppdragit åt Försvarets materielverk att inleda förhandlingar om ett samarbetsavtal med OCCAR, inom vilken Frankrike, Italien, Storbritannien och Tyskland samarbetar i syfte att leda gemensamma utvecklings- och upphandlingsprojekt.

Försvarsministrarna i Frankrike, Italien, Spanien, Storbritannien, Sverige och Tyskland gav i en avsiktsförklaring i juli 1998 uttryck för en gemensam vilja att samarbeta för att underlätta en omstrukturering av europeisk försvarsindustri.

Utgångspunkten för det svenska deltagandet i internationell materielsamverkan bör i första hand vara tydligt definierade behov och att ekonomiska vinster kan göras. Det är också ett starkt svenskt intresse att delta i samarbetet för en omstrukturering av den europeiska försvarsindustrin.

När det gäller samarbetet inom huvuddelen av våra inhemska teknologiområden intar Frankrike, Storbritannien, Tyskland och USA en särställning i

kraft av sin teknologiska nivå. Sverige har vidare ett intresse av att samarbeta med andra länder från ett mer renodlat säkerhetspolitiskt perspektiv. Sådant samarbete bör ske med länderna i vårt omedelbara närområde, särskilt de baltiska staterna.

Det är likaså viktigt att delta i multilaterala forum för att identifiera framtida samarbetsmöjligheter och medverka till att forsknings- och utvecklingsresurser utnyttjas rationellt i ett europeiskt perspektiv. Av samma skäl är det angeläget att verka inom ramen för det nordiska samarbetet. Samarbetet inom PFF har en väsentlig roll för att möjliggöra full interoperabilitet vid internationell samverkan. Samarbetet inom EU har stor betydelse för att stärka den europeiska teknologiska och försvarsindustriella basen.

4.7.2 Motionerna

Moderaterna framhåller i partimotion *Fö6 (m) yrkande 20* exportens betydelse för den svenska försvarsindustrin. De flesta med Sverige jämförbara länder för en restriktiv exportpolitik, men exportregler och kontroll skiljer sig åt mellan länderna. Mot bakgrund av det fördjupade samarbetet med utländska företag som den svenska försvarsindustrin i dag bedriver och även mot bakgrund av den skärpta internationella konkurrensen är det angeläget att få gemensamma EU-regler för export av försvarsmateriel.

Vänsterpartiet anför i kommittémotion *Fö8 (v) yrkande 5* att de minskade försvarsbudgetarna i Europa tvingar fram rationaliseringsåtgärder och ett utökat samarbete inom den europeiska försvarsindustrin. Ett viktigt villkor för svenskt deltagande i detta utvidgade europeiska försvarsindustrisamarbete är att den svenska relativt restriktiva hållningen avseende krigsmaterielexport kan upprätthållas.

Kristdemokraterna anför i kommittémotion *Fö9 (kd) yrkande 29* att det är viktigt att statsmakterna fortsätter att aktivt stötta försvarsindustrins exportansträngningar. En särskild organisation med uppgift att ge den svenska försvarsindustrin ett kraftfullt stöd för export bör inrättas. Vidare är en internationell uppförandekod angelägen mot bakgrund av det ökade samarbetet.

Miljöpartiet menar i kommittémotion *Fö210 (mp)* att delar av den svenska försvarsindustrins export går till oroshärdar och diktaturer. En allt större del av krigsmaterielexporten ingår som delar i utländska vapensystem. Export till tredje land av sådan materiel kan inte påverkas av svenska myndigheter, varför svensk krigsmateriel i ännu högre grad än tidigare kommer att säljas till diktaturer och användas i krig. Detta står i strid med Sveriges utrikespolitiska målsättningar att föregripa krig, verka för fredlig konfliktlösning och stärka demokratier. Den svenska krigsmaterielexporten bör i stället avvecklas, kräver Miljöpartiet i *yrkande 10*.

I flerpartimotion *U405 (mp, m, v, kd, c, fp) yrkande 6* anförs att regeringen bör bistå Bofors och eventuellt andra företag vid marknadsföringen av mekaniska minröjningsfordon.

4.7.3 Utskottets överväganden

Miljöpartiet yrkar i Fö210 (mp) yrkande 10 att den svenska krigsmaterielexporten avvecklas.

Utskottet konstaterar inledningsvis att export av svensk krigsmateriel i princip är förbjuden. Undantag för utförsel kan dock medges enligt bestämmelserna i krigsmateriellagen och de i riksdagen beslutade riktlinjerna på området. För att Försvarsmaktens behov av inhemsk försvarsindustriell kapacitet skall kunna tillgodoses förutsätts att den svenska försvarsindustrin kan exportera en del av sin produktion. Varje ansökan om utförsel av krigsmateriel prövas individuellt i enlighet med det restriktiva regelverket. Respekten för mänskliga rättigheter i destinationslandet intar en central plats i riktlinjerna.

Utrikesutskottet har i en följd av betänkanden, senast i betänkande 1998/99:UU13, tagit ställning till yrkanden rörande en avveckling av krigsmaterielexporten. Utrikesutskottet har därvid genomgående avstyrkt dessa förslag. Även det sammansatta Försvars- och Utrikesutskottet avstyrkte i betänkande 1996/97:UFöU1 ett liknande yrkande. Enligt utskottets uppfattning äger dessa tidigare gjorda ställningstaganden fortfarande giltighet.

Med detta avstyrks Fö210 (mp) yrkande 10.

Motionerna Fö6 (m) yrkande 20 och Fö8 (v) yrkande 5 rör Sveriges medverkan i europeiskt försvarsmaterielsamarbete.

I propositionen redogör regeringen för Sveriges deltagande i internationellt försvarsmaterielsamarbete.

Sverige arbetar generellt för ökad restriktivitet i fråga om krigsmaterielexport samt för större öppenhet vad gäller redovisning av sådan. Arbete för ökad transparens pågår i FN och OSSE.

Bilateralt samarbete bedrivs i första hand för att vidmakthålla och utveckla kompetens som bör finnas i landet för att tillgodose våra behov. Det kan också finnas ett mer renodlat säkerhetspolitiskt intresse av samarbete, särskilt med länderna i vårt närområde.

Sverige deltar i multilateralt samarbete inom ramen för PFF, i syfte att öka förmågan till samverkan mellan Nato och partnerskapsländerna. Sverige är i likhet med övriga observatörer i VEU även observatör i WEAG. Inom EU pågår ett arbete som syftar till att pröva förutsättningarna för ökat samarbete på försvarsmaterielområdet mellan medlemsstaterna.

Utskottet fäster stor vikt vid att en ökad europeisk samsyn växer fram. En sådan samsyn bör kunna befrämja en europeisk politik vad gäller krigsmaterielexport som i stor utsträckning baseras på ett restriktivt synsätt av det slag som Sverige tillämpar i dag. Inom ramen för EU:s gemensamma utrikes- och försvarspolitik arbetar Sverige för en samsyn vad gäller uttolkningen och implementeringen av den uppförandekod för krigsmaterielexport som unionen antog 1998. Detta sker bl.a. i form av ett informationsutbyte vad gäller enskilda mottagarländer men också vid gemensamma vapenembargon.

I propositionen redogör regeringen för de diskussioner med fem andra EU-stater som Sverige för närvarande deltar i. Diskussionerna syftar till att underlätta en omstrukturering av den europeiska försvarsindustrin. Ett av de

områden som diskuteras är exportpolitiken, där en ökad samsyn eftersträvas. Sverige deltar i diskussionerna med målsättningen att en lösning skall nås som ligger i linje med våra nuvarande restriktiva nationella riktlinjer för krigsmaterielexport. Under förutsättning att den svenska restriktiva linjen tas som utgångspunkt ser utskottet positivt på en harmonisering av exportregler inom EU.

Med vad ovan anförts anses motionerna Fö6 (m) yrkande 20 och Fö8 (v) yrkande 5 besvarade.

I motion Fö9 (kd) yrkande 29 föreslås att en särskild organisation inrättas för att främja svensk krigsmaterielexport. Motionärerna bakom U405 (mp, m, v, kd, c, fp) yrkande 6 anför att särskilt insatser bör göras för att främja Bofors och eventuellt andra företag vid marknadsföringen av mekaniskt minröjningsfordon.

Utskottet har ovan konstaterat att svensk försvarsindustri har behov av att exportera för att tillräcklig kapacitet och kompetens skall kunna upprätthållas i Sverige. Det svenska deltagandet i omstruktureringen av den europeiska försvarsindustrin motiveras bl.a. av behovet av att säkra att svenska exportörer kan verka under likvärdiga villkor som övrig europeisk krigsmaterielindustri. Regeringen framhåller i propositionen att Regeringskansliet och myndigheter ger svensk försvarsindustri ett aktivt och samordnat stöd till export. Samtidigt anför regeringen att det bl.a. mot bakgrund av en vikande internationell försvarsindustrimarknad och det ökade samarbetet på området är angeläget att se över om nuvarande organisation och resurser för exportstödjande verksamhet är tillräckliga.

Utskottet avvaktar regeringens redovisning av den översyn av exportstödet som pågår. Det åligger inte riksdagen att ge regeringen direktiv beträffande förvaltningens organisation, varför motion Fö9 (kd) yrkande 29 avstyrks. Motsvarande gäller även förslag om stöd för marknadsföring av materiel för minröjning. Motion U405 (mp, m, v, kd, c, fp) yrkande 6 avstyrks därmed.

Hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *den säkerhetspolitiska utvecklingen*

att riksdagen förklarar motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 3 (i berörd del) och 1998/99:Fö7 yrkande 1 besvarade med vad utskottet anfört,

res. 1 (m) – delvis
res. 2 (fp)

2. beträffande *CFE-avtalet*

att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö15 yrkande 2 besvarad med vad utskottet anfört,

res. 3 (mp)

3. beträffande *säkerhetspolitikens mål*
att riksdagen med avslag på motionerna 1998/99:Fö6 yrkande 3 (i berörd del) och 1998/99:Fö7 yrkande 2 bifaller proposition 1998/99:74 yrkande 2,

res. 1 (m) – delvis
res. 4 (fp)

4. beträffande *Sveriges deltagande i det europeiska säkerhetssamarbetet*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Fö6 yrkande 9,

5. beträffande *svenskt observatörskap i VEU*
att riksdagen avslår motion 1998/99:U508 yrkande 25,

res. 5 (mp)

6. beträffande *deltagande i internationella fredsbevarande insatser*
att riksdagen med avslag på motion 1998/99:Fö9 yrkandena 12 och 13 förklarar motion 1998/99:Fö7 yrkande 3 besvarad med vad utskottet anfört,

res. 6 (m, kd, fp)

7. beträffande *FN:s roll i internationella fredsbevarande insatser*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö8 yrkande 1 besvarad med vad utskottet anfört,

8. beträffande *den sociala infrastrukturen vid fredsbevarande arbete*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö8 yrkande 3 besvarad med vad utskottet anfört,

9. beträffande *civila insatser vid fredsbevarande arbete*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö15 yrkande 3 besvarad med vad utskottet anfört,

res. 7 (mp)

10. beträffande *civil–militär samverkan vid fredsbevarande arbete*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö15 yrkande 4 besvarad med vad utskottet anfört,

11. beträffande *insatser för internationell minröjning*
att riksdagen med avslag på motionerna 1998/99:U404 yrkande 2 och 1998/99:U405 yrkandena 3–5 förklarar motionerna 1998/99:U404 yrkande 1 samt 1998/99:U405 yrkandena 1 och 2 besvarade med vad utskottet anfört,

res. 8 (mp)

12. beträffande *en årlig regeringsskrivelse om svenska insatser för internationell minröjning*
att riksdagen avslår motion 1998/99:U405 yrkande 7,

res. 9 (v, fp, mp)

13. beträffande *stöd till FN:s insatser för minröjning*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö210 yrkande 6 besvarad med vad utskottet anfört,

res. 10 (v, mp)

14. beträffande *avveckling av den svenska krigsmaterielexporten*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Fö210 yrkande 10,

res. 11 (mp)

15. beträffande *gemensamma EU-regler för krigsmaterielexport*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö6 yrkande 20 besvarad med vad utskottet anfört,

res. 12 (m)

16. beträffande *deltagande i det europeiska försvarsindustrisamarbetet*
att riksdagen förklarar motion 1998/99:Fö8 yrkande 5 besvarad med vad utskottet anfört,

res. 13 (v)

17. beträffande *en särskild organisation för stöd till svensk krigsmaterielexport*
att riksdagen avslår motion 1998/99:Fö9 yrkande 29,

18. beträffande *stöd för marknadsföring av minröjningsfordon*
att riksdagen avslår motion 1998/99:U405 yrkande 6,

Stockholm den 6 maj 1999

På sammansatta utrikes- och försvarsutskottets vägnar

Viola Furubjelke

I beslutet har deltagit: Viola Furubjelke (s), Henrik Landerholm (m), Tone Tingsgård (s), Sören Lekberg (s), Lars Ohly (v), Åke Carnerö (kd), Göran Lennmarker (m), Christer Skoog (s), Olle Lindström (m), Berndt Ekholm (s), Håkan Juholt (s), Berit Jóhannesson (v), Jan Erik Ågren (kd), Karin Enström (m), Lars Ångström (mp), Marianne Andersson (c) och Karl-Göran Biörsmark (fp).

Reservationer

1. Den säkerhetspolitiska utvecklingen och säkerhetspolitikens mål (mom. 1 och 3)

Henrik Landerholm, Göran Lennmarker, Olle Lindström och Karin Enström (alla m) anser

dels att följande borde ha ingått i utskottets betänkande:

I stället för att analysera det förändrade säkerhetspolitiska läget väljer regeringen med stöd av utskottets majoritet att mekaniskt upprepa 1992 års säkerhetspolitiska formulering. De stora förändringar i det säkerhetspolitiska läget i Europa och Östersjöområdet som ägt rum sedan dess har inte tillåtits påverka analysen i denna del.

Medlemskapet i EU innebär enligt vår mening att Sverige numera tillhör en säkerhetspolitisk, ekonomisk och moralisk allians. En framtida anslutning till den gemensamma valutan gör vårt land till medlem i en monetär allians. Även om EU saknar förpliktelser om rent militär hjälp, är det självklart att

medlemsländerna inte kan stå likgiltiga om något annat medlemsland utsätts för våld eller hot om våld. Inte minst av den anledningen anser vi att den beskrivning av alliansfriheten som görs av utskottsmajoriteten är både felaktig och orimlig.

Sverige har under de senaste åren gjort successiva vägval i säkerhetspolitiken. Rollen som ”aktiv observatör” i VEU, vårt deltagande i av Nato ledda SFOR i Bosnien, det intensiva samarbetet inom ramen för Natos ”Partnership for Peace” men också öppningarna för medlemskap i det västeuropeiska krigsmaterielsamarbetet WEAG och medlemskap i AEPC är exempel på detta. I varje praktiskt hänseende har Sverige valt samarbetets väg. Ett öppet och nära samarbete med Nato har blivit en naturlig del av svensk politik.

Sverige skall medverka i framväxten av de säkerhetsstrukturer som i form av Nato, OSSE och EU utvecklas också i vår egen del av Europa.

För Sveriges del innebär Natos framväxt som ryggraden i den europeiska säkerhetsordningen att vi ställs inför ett viktigt vägval. En utveckling där Litauen, Lettland, Estland och kanske Finland blir Natomedlemmar är inte bara önskvärd utan också alltmer sannolik. Sverige kan inte stå likgiltigt inför en utveckling som säkrar de baltiska ländernas frihet och självständighet. Eftersom vi själva värdesätter frihet och demokrati, bör vi också vara beredda att försvara de principer om frihet, demokrati och mänskliga rättigheter som utgör själva grunden för ett civiliserat, humant och fredligt Europa. Därför bör de baltiska ländernas Natomedlemskap tydligt understödjas också av Sverige.

Den övergripande frågan är om Sverige skall isolera sig från Norden och Europa eller om vi fullt ut skall integrera oss i den europeiska säkerhetsstrukturen. Vi menar att Sverige måste vara berett att fullt ut delta i den framväxande europeiska säkerhetsordningen. Vi måste, för att tillvarata våra intressen, vara medlemmar i varje del av det europeiska freds-, säkerhets- och samarbetsprojekt där Nato är en integrerad del. Ett framtida svenskt medlemskap i Nato blir därmed en naturlig fortsättning på vårt engagemang för samarbete i Europa. Detta bör ges regeringen till känna.

Vi välkomnar Natos öppenhet gentemot de nya demokratierna i Central- och Östeuropa och särskilt de baltiska länderna. De tre nya Natomedlemmarnas upptagande i alliansen ökar säkerheten och stabiliteten i Europa. Särskilt Polens medlemskap har stor och positiv betydelse för stabiliteten och säkerheten i Östersjöområdet.

Regeringen konstaterar kortfattat att Sveriges säkerhetspolitiska läge är gott. Det är en obalanserad och otillräcklig beskrivning av Sveriges säkerhetspolitiska läge. Efter det kalla krigets slut är hotet mot Sverige successivt nedgående, såväl politiskt som reellt militärt. Samtidigt har den nya situationen i Europa medfört att gamla konflikter återigen blossat upp. Utvecklingen på Balkan är kanske det tydligaste exemplet, men grogrund och militära möjligheter för konflikter på lägre nivå än väpnade konflikter mellan stormakter finns även i andra delar av Europa och dess närområde.

Den pågående massiva folkfördrivningen i Kosovo och bombningen av Serbien kan ge stora återverkningar på Balkan och indirekt i Ryssland och därmed påverka säkerheten i hela Europa. Ett stopp för folkfördrivningen, en trygg återflyttning av de fördrivna och bestraffning av krigsförbrytarna kan

ge grund för stabilitet och en fredlig utveckling grundad på respekt för mänskliga rättigheter och demokrati. Om däremot aggression och folkfördrivning accepteras kan det bli inledningen till en djupt olycklig utveckling i Europa.

Kosovokonflikten sätter i fokus Europas bristande förmåga att politiskt och militärt förebygga eller förhindra en allvarlig konflikt, som tydligt kunde förutses under lång tid. Sverige har ett medansvar för detta.

Osäkerheten i Ryssland i förening med den stora militära och ekonomiska potential som finns där är den långsiktigt avgörande riskfaktorn för Sveriges säkerhet. Ingenstans vet man, inte ens i Moskva, hur Ryssland kommer att utvecklas i framtiden.

Det finns förutsättningar för en god utveckling där Ryssland alltmer integreras i Europa och väst. Samtidigt kan det inte uteslutas att de rödbruna krafterna blir starkare. Dagens inrikespolitiska stämningsläge i Ryssland gör att risken för en sådan utveckling snarast förstärks. Det kan i värsta fall sluta i en aggressiv revanschistisk linje där maktpolitik och direkt militär aggression blir resultatet. Inte minst de ryska demokratiska krafterna betonar att frågan om Rysslands vägval inte är avgjord. Det kan inte uteslutas att det går riktigt illa i Europas överlägset största militärmakt.

Att nu göra en långtgående optimistisk bedömning av säkerhetssituationen, t.o.m. på tio års tid, är inte realistiskt. Vi delar med andra ord inte regeringens entydiga bedömning av att Sveriges säkerhetspolitiska läge är gott.

När Europas samlade förmåga att säkra frihet och fred behöver stärkas är det enligt vår mening inte ansvarsfullt att minska Sveriges militära kapacitet på det sätt som nu planeras. Svensk försvarsförmåga behöver tvärtom förstärkas i vissa avseenden och markant förändras i andra. Detta för att vi skall kunna uppfylla ansvaret att försvara landet, men också för att ta vår del av ansvaret för Europas säkerhet. Föreliggande besparingsförslag står i motsatsställning till dessa angelägna behov av förstärkning och förändring av försvaresförmågan.

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *den säkerhetspolitiska utvecklingen*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkande 3 (i berörd del) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motion 1998/99:Fö7 yrkande 1 besvarad med vad utskottet anfört,

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *säkerhetspolitikens mål*

att riksdagen med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 2 och med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkande 3 (i berörd del) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motion 1998/99:Fö7 yrkande 2 besvarad med vad utskottet anfört,

2. Den säkerhetspolitiska utvecklingen (mom. 1)

Karl-Göran Biörsmark (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 15 börjar med ”Sverige har vid upprepade tillfällen” och på s. 15 slutar med ”sina säkerhetspolitiska beslut” bort ha följande lydelse:

Ingen enskild del av utvecklingen i Europa efter det kalla kriget har haft så direkt betydelse för Sveriges gynnsamma säkerhetspolitiska läge som de tre baltiska staternas frigörelse och utveckling mot demokrati och integration i Europa. I takt med den ekonomiska och sociala utvecklingen i Estland, Lettland och Litauen skulle de av alla tre staterna eftersträvade medlemskapen i EU och Nato bidra till en än mer stabil integration och förutsägbarhet i det alleuropeiska samarbetet. En sådan utveckling kan bara välkomnas av Sverige. Det ligger därför i Sveriges intresse att stödja de baltiska ländernas ansökan om såväl EU- som Natomedlemskap.

Den svenska regeringens oförmåga att i rent svenskt säkerhetspolitiskt egenintresse aktivt stödja de baltiska staternas önskemål om Natomedlemskap har inte underlättat en för Östersjöregionen mer önskvärd utveckling i detta avseende. Att med all kraft stödja de baltiska staternas önskemål om medlemskap i EU är inget alternativ till Natomedlemskap, men blir i detta perspektiv än mer angeläget för Sverige. Om de baltiska staterna för överskådlig tid utestängs från medlemskap i Nato ökar det ytterligare Sveriges ansvar för att medverka till att stärka deras säkerhet

dels att utskottets hemställan under 1 bort ha följande lydelse:

1. beträffande *den säkerhetspolitiska utvecklingen*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö7 yrkande 1 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motion 1998/99:Fö6 yrkande 3 (i berörd del) besvarad med vad utskottet anfört,

3. CFE-avtalet (mom. 2)

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 16 börjar med ”Avsikten är att” och på s. 16 slutar med ”på denna punkt” bort ha följande lydelse:

Utskottet anser att det är av stort värde att Sverige i konsekvens med tidigare ställningstaganden i november 1999 ansluter sig till CFE-avtalet som då på ett positivt sätt också reglerar svensk rustningsnivå. Förutom att CFE-avtalet kan förhindra undertecknande stater från att upprusta ger det möjlighet för Sverige som avtalsslutande part att kunna framföra synpunkter på avtalets viktiga flankbestämmelser.

dels att utskottets hemställan under 2 bort ha följande lydelse:

2. beträffande *CFE-avtalet*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö15 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

4. Säkerhetspolitikens mål (mom. 3)

Karl-Göran Biörsmark (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 22 börjar med ”Sveriges militära alliansfrihet” och på s. 23 slutar med ”till säkerhetspolitikens mål” bort ha följande lydelse:

I takt med att EU och Nato utvidgas till att omfatta alltfler av Europas demokratier, skapas förutsättningar för att historiska motsättningar och uppdelningar av Europa skall förbytas i en verklig alleuropeisk säkerhetsordning, byggd på ömsesidigt samarbete. I denna utveckling spelar utvidgningen av och den ökade integrationen inom Europeiska unionen den viktigaste rollen. Nato har förändrats från det kalla krigets försvarsallians till det militära verktyget för konflikthantering i en alleuropeisk säkerhetsstruktur. Med framväxten av samarbetet inom ramen för Partnerskap för fred, det särskilda samarbetet med Ryssland samt inträdet av de tre nya medlemmarna Polen, Tjeckien och Ungern har Nato tagit stora steg mot ett brett alleuropeiskt säkerhetssamarbete.

En stabil demokratisk samhällsutveckling, civil demokratisk kontroll och transparens vad gäller det militära försvaret samt att eventuella interna eller externa konflikter måste lösas på fredlig väg utgör förutsättningar för inträde i Nato. Varje ny demokrati i Öst- och Centraleuropa som kvalificerar sig för Natomedlemskap innebär därmed ett viktigt steg i skapandet av tydlighet och förutsägbarhet i Europa. Det är därför också av svenskt intresse att Nato står öppet för alla demokratier i Europa som önskar bli medlemmar. Mot denna bakgrund är Natos formaliserade samarbete med Ryssland och Ukraina också av stor betydelse.

Sverige skall bidra till att skapa en alleuropeisk fredsordning. Nato bör vid sidan av EU utvecklas till en struktur för gemensam säkerhet i vår världsdel med Sverige som medlem. Det finns i dag ingen anledning till att ompröva den militära alliansfriheten, men full handlingsfrihet bör råda inför den fortsatta säkerhetspolitiska utvecklingen i Europa. Skulle Nato utvidgas med de baltiska staterna och Finland kommer frågan i ett nytt läge.

dels att utskottets hemställan under 3 bort ha följande lydelse:

3. beträffande *säkerhetspolitikens mål*

att riksdagen med avslag på proposition 1998/99:74 yrkande 2 och med bifall till motion 1998/99:Fö7 yrkande 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motion 1998/99:Fö6 yrkande 3 (i berörd del) besvarad med vad utskottet anfört,

5. Svenskt observatörskap i VEU (mom. 5)

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 23 börjar med ”Sveriges framtida säkerhet” och på s. 23 slutar med ”minröjning i Kroatien” bort ha följande lydelse:

Utskottet finner att genom Amsterdamfördraget kan EU:s ministerråd besluta om militära aktioner som skall utföras av VEU. EU-kommissionen vill ge VEU ökade ekonomiska resurser och ser ett gemensamt EU-försvar som ett slutmål. Mot den bakgrunden bör Sverige lämna sitt observatörskap i VEU för att inte skada trovärdigheten i Sveriges neutralitetspolitik.

dels att utskottets hemställan under 5 bort ha följande lydelse:

5. beträffande *svenskt observatörskap i VEU*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:U508 yrkande 25 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

6. Deltagande i internationella fredsbevarande insatser (mom. 6)

Henrik Landerholm, Göran Lennmarker, Olle Lindström, Karin Enström (alla m), Åke Carnerö, Jan Erik Ågren (båda kd) och Karl-Göran Biörsmark (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 30 börjar med ”Utskottet ställer sig” och på s. 31 slutar med ”spaningsflyg och transportflyg” bort ha följande lydelse:

Deltagande i fredsfrämjande och humanitära insatser ökar trovärdigheten till den svenska säkerhetspolitiken och till ambitionen att tidigt försöka dämpa motsättningar och förhindra att kriser utvecklas till öppna konflikter. Genom att ha en hög beredskap att avdela lämpliga militära och civila enheter till internationella operationer får vi möjlighet att påverka i olika säkerhetspolitiska forum samtidigt som svenska förband i internationell tjänst får viktiga internationella erfarenheter.

I samband med kriser i vårt direkta närområde kan Sverige redan på kort sikt komma att bli föremål för begränsade militära operationer eller hot om sådana. Det svenska försvaret måste därför ha förmåga att förhindra spridning till svenskt territorium av eventuella kriser och väpnade konflikter i närområdet. Multifunktionella fredsfrämjande och humanitära insatser ställer stora krav på deltagande enheter. Förmågan att delta i fredsframtvingande insatser skall utgöra grunden i utvecklingen och utbildningen av olika krigsförband. Resurser bör därför avsättas som leder till att Sverige kan avdela förband från alla försvarsgrenar till internationella operationer.

En viktig förutsättning för att kunna skapa respekt i internationella sammanhang är att den personella och materiella kvaliteten hos de avdelade enheterna håller en hög standard. Kan detta tillgodoses genom att enheterna direkt kan hämtas från den organisation som utformas för nationella försvarsuppgifter ökar också respekten för det svenska totalförsvaret. Vi vill därför betona vikten av att verksamheten i totalförsvaret tillgodoser de krav som det internationella engagemanget ställer.

I samband med internationella kriser är de uppgifter som åligger markstridsförband synnerligen påtagliga och Sverige måste därför satsa på sådana förband som flexibelt kan anpassas till aktuell uppgift. För att vi ska kunna få en modern försvarsmakt som är interoperabel med andra länders måste sam-

tidigt utvecklingen av sjö- och luftstridskrafternas förmåga att delta i fredsframtvingande operationer i vårt närområde fortsätta. Delar av sjö- och flygstridskrafterna har i dag sådan interoperabilitet så att de med begränsade kompletteringar kan utnyttjas. Ju bättre interoperabilitet vi får desto färre förberedelser inför övningar och internationella operationer behöver göras.

dels att utskottets hemställan under 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *deltagande i internationella fredsbevarande insatser*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö9 yrkandena 12 och 13 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motion 1998/99:Fö7 yrkande 3 besvarad med vad utskottet anfört,

7. Civila insatser vid fredsbevarande arbete (mom. 9)

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 32 börjar med ”Sverige har kapacitet” och på s. 32 slutar med ”och fredsframtvingande insatser” bort ha följande lydelse:

Utskottet har dock konstaterat att Sveriges beredskap att delta i sådana fredsfrämjande insatser med civila enheter är alldeles för liten. OSSE:s verifikationsmission i Kosovo, där Sverige endast bidrog med 74 personer i en styrka på 2 000, visade detta. OSSE-ländernas underlåtenhet att höja beredskapen för civila fredsfrämjande insatser har kostat ett alltför högt pris. Därför anser utskottet att Sverige i enlighet med Miljöpartiets motion Fö15 yrkande 3 bör vidareutveckla och organisera obeväpnade och civila insatsenheter för fredsfrämjande och humanitära insatser.

dels att utskottets hemställan under 9 bort ha följande lydelse:

9. beträffande *civila insatser vid fredsbevarande arbete*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö15 yrkande 3 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

8. Insatser för internationell minröjning (mom. 11)

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 33 börjar med ”Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscentrum” och på s. 36 slutar med ”initiativ är lämpliga” bort ha följande lydelse:

Totalförsvarets ammunitions- och minröjningscenter, SWEDEC, har inrättats i Eksjö och bland annat Bofors kommer att testa sin nya minröjningsmaskin ”Mineguzzlern” där. Utskottet anser att förutsättningarna finns för att också göra SWEDEC till ett internationellt testområde för minröjningssystem. Något sådant finns inte och skulle vara till stor hjälp för att få fram och certifiera den bästa minröjningstekniken som finns.

Med över 100 miljoner landminor som varje år skördar 10 000 dödsoffer är behovet av minröjningsinsatser i världen oerhört. Utskottet anser att det är av yttersta vikt att regeringens utfästelser om att minröjningsinsatser skall

vara en prioriterad del av försvarets internationella verksamhet inte får stanna vid bara ord. Inte heller nedskärningarna av militärutgifterna till följd av att det militära invasionshotet inte längre existerar får påverka en ökad satsning på minröjningsinsatserna.

dels att utskottets hemställan under 11 bort ha följande lydelse:

11. beträffande *insatser för internationell minröjning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:U405 yrkandena 1 och 2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört samt förklarar motionerna 1998/99:U404 yrkandena 1 och 2, 1998/99:U405 yrkandena 3–5 besvarade med vad utskottet anfört,

9. En årlig regeringsskrivelse om svenska insatser för internationell minröjning (mom. 12)

Lars Ohly, Berit Jóhannesson (båda v), Karl-Göran Biörsmark (fp) och Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 36 börjar med ”Utskottet utgår från” och på s. 36 slutar med ”regeringsskrivelse om minröjning” bort ha följande lydelse:

För att tydligt markera den vikt som regeringen lägger vid utfästelserna om att minröjning är en prioriterad del av försvarets internationella verksamhet anser utskottet att regeringen varje år bör överlämna en skrivelse till riksdagen som utförligt skildrar Sveriges engagemang för minröjning. En sådan skrivelse gör det möjligt att utvärdera, ompröva och förbättra Sveriges insatser i av FN ledda minröjningsoperationer.

dels att utskottets hemställan under 12 bort ha följande lydelse:

12. beträffande *en årlig regeringsskrivelse om svenska insatser för internationell minröjning*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:U405 yrkande 7 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

10. Stöd till FN:s insatser för minröjning (mom. 13)

Lars Ohly, Berit Jóhannesson (båda v) och Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 36 börjar med ”Sverige har under” och på s. 36 slutar med ”av enskilda organisationer” bort ha följande lydelse:

Utskottet delar uppfattningen att alltför få deltar i FN-ledd minröjning. Med nuvarande takt kommer det att ta över 1 000 år att röja världen från landminor. Trots att minröjning skall vara en prioriterad verksamhet inom försvarets internationella arbete så utgör den mindre än 2 ‰ av försvarsanslagen vilket vittnar om en otillfredsställande diskrepans mellan ord och handling. Den viktiga minröjningen i Västsahara, som genomförs för att möjliggöra demokratiska val, omfattade till exempel bara ett åttiotal personer och innebar minröjning i huvudsak för militären och inte för civilbefolkning-

en. Därför anser utskottet att regeringen skyndsamt bör öka Sveriges bidrag och engagemang i FN:s minröjningsoperationer.

dels att utskottets hemställan under 13 bort ha följande lydelse:

13. beträffande *stöd till FN:s insatser för minröjning*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö210 yrkande 6 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

11. Avveckling av den svenska krigsmaterielexporten (mom. 14)

Lars Ångström (mp) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 39 börjar med ”Utrikesutskottet har i” och på s. 39 slutar med ”ställningstagande fortfarande giltighet” bort ha följande lydelse:

Trots att vapenexport i princip är förbjuden och trots stränga riktlinjer om när undantag får beviljas har svenska vapen exporterats till en rad stater som varit i väpnad konflikt med annan stat, såsom Indien och Pakistan, samt till diktaturer som konsekvent kränker de mänskliga rättigheterna såsom Saudiarabien. Svenskexporterat sprängämne finns i ca 1 miljon landminor som Saddam Hussein vräkt ut över bland annat irakiska Kurdistan, och Serbien sköt med Bofors luftvärnskanoner mot FN:s personal i det forna Jugoslavien.

Utskottet anser att all denna vapenexport som skett med regeringens goda minne motverkat Sveriges utrikespolitiska målsättning om att motverka diktatur och främja demokrati. Vapenexporten bör därför avvecklas.

dels att utskottets hemställan under 14 bort ha följande lydelse:

14. beträffande *avveckling av den svenska krigsmaterielexporten*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö210 yrkande 10 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört.

12. Gemensamma EU-regler för krigsmaterielexport (mom. 15)

Henrik Landerholm, Göran Lennmarker, Olle Lindström och Karin Enström (alla m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 40 börjar med ”Under förutsättning att” och på s. 40 slutar med ”exportregler inom EU” bort ha följande lydelse:

Med den svenska restriktiva linjen som utgångspunkt bör den tydliga målsättningen vara att uppnå gemensamma EU-regler för krigsmaterielexport.

dels att utskottets hemställan under 15 bort ha följande lydelse:

15. beträffande *gemensamma EU-regler för krigsmaterielexport*
att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö6 yrkande 20 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

13. Deltagande i det europeiska försvarsindustrisamarbetet (mom. 16)

Lars Ohly och Berit Jóhannesson (båda v) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 40 börjar med ”Sverige deltar i” och på s. 40 slutar med ”exportregler inom EU” bort ha följande lydelse:

Utskottets långsiktiga mål är att all försvarsindustri omstruktureras till civil produktion och nytta. I nuläget har alltmer av svensk försvarsindustri fått utländskt delägarskap och tendensen är att samarbete över gränserna kommer att fortsätta. Härmed kommer frågan om regler för vapenexport i ett annat läge. Sverige har vid internationell jämförelse relativt strikta regler för till vem och på vilka villkor vi exporterar. Ett viktigt villkor för svensk medverkan i försvarsindustrisamarbete är att den svenska hållningen kan upprätthållas. Ett viktigt villkor för ett svenskt deltagande i ett utvidgat europeiskt försvarsindustrisamarbete är att den svenska hållningen avseende krigsmaterielexporten kan upprätthållas.

dels att utskottets hemställan under 16 bort ha följande lydelse:

16. beträffande *deltagande i det europeiska försvarsindustrisamarbetet*

att riksdagen med bifall till motion 1998/99:Fö8 yrkande 5 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

Särskilda yttranden

1. Utvecklingen på Balkan

Lars Ohly och Berit Jóhannesson (båda v) anför:

Företrädare för Vänsterpartiets riksdagsgrupp förklarade redan 1993 att situationen i Kosovo var explosiv och ansåg att en internationell övervakningsstyrka borde sättas in i området. Vänsterpartiet motsatte sig därefter regeringens politik att arbeta för ett återinförande av kosovoalbanska flyktingar till Jugoslavien. Situationen försämrades därefter successivt.

Den 24 mars i år inledde Nato ett flygangrepp på FRJ i syfte att värna de mänskliga rättigheterna i Kosovo. Angreppen sattes i första hand in mot Serbien, men även mot Montenegro och vissa delar av Kosovo. Den jugoslaviska armén, specialpolisens och paramilitära gruppers kränkningar av de mänskliga rättigheterna mot den kosovoalbanska befolkningen trappades i ett slag upp till en tidigare aldrig skådad nivå. Från Natohåll förklarade man att man var överraskad över med vilken intensitet detta skedde samtidigt som man länge känt till att Milosevic och hans regering sedan läge planerat det som inträffade i Kosovo. Samtidigt var Nato berett på den massflykt som följde på de jugoslaviska övergreppen. Försvarsalliansen Natos angrepp på Jugoslavien gav Milosevic en förevändning för att sätta sina planer i verket samtidigt som Nato inte insett effekterna av ett angrepp på Jugoslavien skulle

medföra. Kosovoalbanerna lämnades utan skydd och som flyktingar har de mötts av oförberedda hjälp- och biståndsorganisationer.

Vänsterpartiet förhåller sig starkt kritiskt till Natos agerande, vilket uppenbarligen allvarligt bidragit till att försämra situationen på Balkan. Natos ingripande var inte sanktionerat av Förenta Nationerna. Det har dessutom varit illa planerat, illa genomfört och utan någon tanke på vilka konsekvenser ingripandet skulle leda till. Man har skadat FN:s auktoritet och skadat det politiska klimat av öppenhet och respekt som börjat utvecklas efter det kalla krigets slut.

Vänsterpartiet har inget att invända mot att regeringen klargör sin avsikt att medverka i en fredsfrämjande styrka i Kosovo, men vi anser det vara klart olämpligt att denna avsiktsförklaring, även om den är preliminär och icke-bindande, lämnas till Nato. Det finns andra internationella organ som det är viktigare att vända sig till. Vänsterpartiet anser att ett svenskt deltagande i en fredsfrämjande styrka måste ske på FN:s uppdrag. På denna punkt är Väsnterpartiet överens med utskottsmajoriteten.

Vidare anser Vänsterpartiet att det på nuvarande stadium är olämpligt att fastställa något tak för hur många kosovoalbanska flyktingar som Sverige skall ta emot.

2. De senaste årens säkerhetspolitiska utveckling

Åke Carnerö och Jan Erik Ågren (båda kd) anför:

När det gäller utskottets överväganden i 4.2.4 vad gäller de senaste årens utveckling i omvärlden och dess betydelse för Europas och Sveriges säkerhet vill Kristdemokraterna betona följande:

Efter det kalla krigets slut har vi en annorlunda hotbild, och flera olika säkerhetsstrukturer har tillkommit i Europa med inriktning på ökat samarbete. Förutsättningarna för Sveriges säkerhetspolitik är därmed annorlunda än under det kalla krigets epok. Vi måste därför finna de bästa lösningarna för att behålla vår fred och frihet och för att kunna möta morgondagens utmaningar utan gårdagens låsningar. Vårt medlemskap i EU, samarbete med Nato i SFOR och PFF och observatörskap i VEU har ökat förutsättningarna för en aktiv säkerhetspolitik. Därigenom har Sverige en historisk möjlighet att delta i arbetet med att skapa ett enat Europa präglat av integration, samarbete och gemensam säkerhet. Genom att Polen, Tjeckien och Ungern från den 12 mars 1999 är medlemmar i Nato har den gamla uppdelningen av Europa mellan Nato och den forna Warszawapakten upphört. Nato omger nu Sverige från Kolahalvön till Kaliningrad, och Polens medlemskap i Nato höjer säkerheten i Östersjöregionen.

Det är därför viktigt att Sverige har handlingsfrihet att i takt med förändringar i omvärlden kunna utveckla sitt deltagande i det europeiska säkerhetspolitiska samarbetet. För att Sverige inte skall hamna i ett sämre säkerhetspolitiskt läge när det europeiska säkerhetsmönstret förändras är det viktigt att vi är med i de olika forum som finns för att kunna påverka utvecklingen och därigenom tydliggöra vår vilja att ta aktivt ansvar för Europas säkerhet.

Målsättningen bör vara att Sverige är öppet för medlemskap i alla de säkerhetsorganisationer som finns i Europa. Svensk säkerhetspolitik skall inte låsas fast vid en linje i den nya och svårförutsägbara situation som råder. Om vi i framtiden skulle ställas inför hot om väpnat angrepp måste vi vara beredda att ta konsekvenserna av den djupa samverkan som vi har med de fredsbevarande krafterna i Europa så att vi är med där besluten fattas.

Ett öppet och nära samarbete med Nato har blivit en naturlig del av svensk säkerhetspolitik. Nato är en viktig del av Europas framväxande säkerhetsarkitektur och bidrar till stabilitet och säkerhet. En utveckling där Litauen, Lettland, Estland och kanske Finland blir Natomedlemmar är sannolik. Sverige kan inte stå likgiltigt inför en utveckling som säkrar de baltiska ländernas frihet och självständighet. Eftersom vi själva värdesätter frihet och demokrati, bör vi också vara beredda att försvara de principer om frihet, demokrati och mänskliga rättigheter som utgör själva grunden för ett fredligt Europa.

Svenskt medlemskap i Nato är för närvarande inte aktuellt men det avtalade samarbetet mellan Nato och Ryssland (PJC), Natoutvidgningen österut med Polen, Tjeckien och Ungern och PFF-samarbetet gör att vi måste vara beredda att förutsättningslöst pröva vår egen relation till Nato.

EU är av fundamental betydelse för säkerhet och stabilitet i Europa och Sveriges medlemskap ger ökade möjligheter att verka för ett Europa präglat av öppenhet, demokrati och gemensam säkerhet. Sverige har ett intresse av att de hot, risker och påfrestningar som ryms inom det vidgade säkerhetsbegreppet kan hanteras gemensamt med andra länder i vårt närområde samt inom EU. Även om EU saknar förpliktelser om rent militär hjälp är det självklart att medlemsländerna inte kan stå likgiltiga om något annat medlemsland utsätts för våld eller hot om våld. Detta innebär att vårt medlemskap i EU i sig utgör en säkerhetspolitisk nettofördel.

Säkerheten i Sveriges närområde spelar en central roll i utformningen av vår säkerhetspolitik. Österut kvarstår en politisk osäkerhet och därmed ett hot mot säkerheten. Genom ett starkt samarbete med våra grannländer i Östersjöregionen kan vi bidra till att förbättra hotbilden och förebygga konflikter. De baltiska ländernas försvarsförmåga kan stärkas och utvecklas genom fortsatt stöd till deras uppbyggnad av totalförsvar och andra säkerhetsfunktioner. De bör även stödjas i sin strävan att bli medlemmar i EU, vilket är ett viktigt säkerhetspolitiskt intresse för Sverige.

3. Svenskt observatörskap i VEU (mom. 5)

Lars Ohly och Berit Jóhannesson (båda v) anför:

Vänsterpartiet anser att utvecklingen av den gemensamma utrikes- och försvarspolitiken inom EU är mycket oroande. Vi anser att Sverige måste arbeta mot de krafter, bland annat företrädda av EU-kommissionens nya ordförande Romano Prodi, som arbetar för ett Europas förenta stater med ett gemensamt försvar. Det är av avgörande betydelse för den svenska alliansfrihetens upprätthållande att försvars- och säkerhetspolitikens grunddrag bestäms på nationell nivå. Däremot är Vänsterpartiet i dagsläget inte berett att biträda för-

slag om att Sverige skall lämna sin observatörsplats i VEU. Denna bör användas till att få insyn som gör det möjligt att nära följa utvecklingen av EU:s försvars- och säkerhetspolitik.

4. Nato, PFF, OSSE och FN

Lars Ohly och Berit Jóhannesson (båda v) anför:

Vänsterpartiet har i tidigare motioner angående PFF påtalat risken med att i längden låta en militärallians med starkt beroende av USA:s ledning och militära resurser dominera fredsfrämjande operationer. Vi har svårt att i dag se att PFF har spelat någon positiv roll när det gäller att stabilisera läget i Europa.

Vänsterpartiet anser att det är viktigt att hävda den svenska neutralitetspolitiken och det är mycket viktigt att Sverige hålls utanför Nato. Vår tradition av neutralitet innebär en rad förpliktelser som gör Sverige lämpat som en fredsbevarande kraft. Ett framtida medlemskap i Nato skulle knyta vårt land fastare till Nato och vi skulle som medlemmar bli tvingade att bistå en annan Natostat om dess intressen hotades. Vi anser att fredsskapande, fredsbevarande och fredsframtvingande åtgärder skall ske på OSSE:s eller FN:s uppdrag och under dessa organisationers ledning. De åtgärder som nu görs för att öka genomskinligheten och förtroendet mellan stater kan ske inom OSSE:s ram. Denna organisation bör ges ett utökat mandat och tilldelas mer resurser på bekostnad av satsningar på deltagande i PFF.

Innehållsförteckning

1. Sammanfattning ... 1
2. Propositionen ... 3
3. Motionerna ... 3
4. Utskottet ... 5
4.1 Ärendet och dess beredning ... 5
4.2 De senaste årens utveckling i omvärlden och dess betydelse för Europas och Sveriges säkerhet ... 6
4.2.1 Sammanfattning av propositionen (s. 14–43) ... 6
Regeringens bedömning ... 6
Den globala utvecklingen – några huvuddrag ... 7
De europeiska och euroatlantiska säkerhetssystemen ... 8
Det säkerhetspolitiska läget i Sveriges närområde ... 10
Militärstrategisk utveckling i Sveriges närområde ... 11
4.2.2 Utvecklingen på Balkan ... 12
4.2.3 Motionerna ... 13
4.2.4 Utskottets överväganden ... 13
4.3 Försvarspolitikens avgränsning och roll i säkerhetspolitiken ... 16
4.3.1 Sammanfattning av propositionen (s. 44–48) ... 16
Försvarspolitikens avgränsning och roll i säkerhetspolitiken ... 16
4.3.2 Utskottets överväganden ... 18
4.4 Säkerhetspolitikens mål m.m. ... 18
4.4.1 Sammanfattning av propositionen (s. 48–51) ... 18
Regeringens förslag ... 18
Skälen för regeringens förslag ... 19
4.4.2 Motionerna ... 20
4.4.3 Utskottets överväganden ... 21
4.5 Inriktning av Sveriges deltagande med totalförsvarsresurser i internationellt säkerhetssamarbete ... 23
4.5.1 Sammanfattning av propositionen (s. 77–93) ... 23
Former och legala grunder för internationellt säkerhetssamarbete ... 23
Internationellt säkerhetsfrämjande samarbete ... 24
Deltagande med försvarsresurser m.m. i fredsfrämjande verksamhet ... 27
Efterfrågade resurser ... 28
4.5.2 Motionerna ... 29
4.5.3 Utskottets överväganden ... 30
4.6 Internationellt militärt säkerhetssamarbete ... 32
4.6.1 Sammanfattning av propositionen (s. 111–118) ... 32
Regeringens bedömning ... 32
Skälen för regeringens bedömning ... 33
4.6.2 Motionerna ... 34
4.6.3 Utskottets överväganden ... 35
4.7 Exportfrågor ... 36

4.7.1 Sammanfattning av propositionen (s. 125–129) 36
Exportstödjande verksamhet 36
Inriktning av mellanstatligt samarbete på materielområdet 37
4.7.2 Motionerna 38
4.7.3 Utskottets överväganden 39
Hemställan 40
Reservationer 42
1. Den säkerhetspolitiska utvecklingen och säkerhetspolitikens mål (mom. 1 och 3) 42
2. Den säkerhetspolitiska utvecklingen (mom. 1) 45
3. CFE-avtalet (mom. 2) 45
4. Säkerhetspolitikens mål (mom. 3) 46
5. Svenskt observatörskap i VEU (mom. 5) 46
6. Deltagande i internationella fredsbevarande insatser (mom. 6) 47
7. Civila insatser vid fredsbevarande arbete (mom. 9) 48
8. Insatser för internationell minröjning (mom. 11) 48
9. En årlig regeringsskrivelse om svenska insatser för internationell minröjning (mom. 12) 49
10. Stöd till FN:s insatser för minröjning (mom. 13) 49
11. Avveckling av den svenska krigsmaterielexporten (mom. 14) 50
12. Gemensamma EU-regler för krigsmaterielexport (mom. 15) 50
13. Deltagande i det europeiska försvarsindustrisamarbetet (mom. 16) 51
Särskilda yttranden 51
1. Utvecklingen på Balkan 51
2. De senaste årens säkerhetspolitiska utveckling 52
3. Svenskt observatörskap i VEU (mom. 5) 53
4. Nato, PFF, OSSE och FN 54

Elanders Gotab, Stockholm 1999